

Toiminnallinen opinnäytetyö (AMK)

Turun AMK/TERHY/Sosiaali-alan koulutusyksikkö

NSOSTK14

2017

Jenny Haapoja & Essi Rantalampi

TOIMINTAPÄIVÄ SIJOITETTUIJEN LASTEN LÄHEISILLE

– Vertaisuutta ja osallisuutta tukevaa toimintaa
sijaishuollon perhetyössä

Jenny Haapoja & Essi Rantalampi

TOIMINTAPÄIVÄ SIJOITETTUIJEN LASTEN LÄHEISILLE

- Vertaisuutta ja osallisuutta tukevaa toimintaa sijaishuollon perhetyössä

Kehittämistehtävänä toiminnallisessa opinnäytetyössämme oli kehittää ja lisätä CTM Oy:n lastensuojelun pienryhmäkodeissa tehtävää perhetyötä ja läheisten vertaisuutta tukevaa toimintaa. Kehittämistyön tavoitteena oli parantaa yhteistyötä lasten läheisten kanssa ja saada yhteys läheisiin, jotta heidät saataisiin jatkossa osallistumaan pienryhmäkotien järjestämiin yhteisiin tapahtumiin. Perhetyötä kehitettiin järjestämällä yksi yhteinen, läheisten vertaisuutta, osallisuutta ja rinnakkaisvanhemmuutta tukeva toimintapäivä CTM oy:n kahden Turussa sijaitsevan pienryhmäkodin, Myllylinnan ja Merilinnan, lapsille ja heidän läheisilleen. Kehittämistyömme tuotoksena syntyi malli läheisiä osallistavasta ja tukevasta toimintapäivästä sijaishuollossa.

Kehittämistyö alkoi keväällä 2016 ja toimintapäivä järjestettiin joulukuussa 2016. Toimintapäivä antoi läheisille mahdollisuuden tutustua toisiinsa ja kokea vertaisuuden tunteita. Lisäksi työntekijät ja läheiset pystyivät luomaan luottamuksellista suhdetta toisiinsa. Toimintapäivä järjestettiin toisen pienryhmäkodin tiloissa. Aamupäivä sisälsi läheisille suunnattua toimintaa. Läheiset valmistivat lapsille heijastimia, kirjoittivat kirjeen, leipoivat ja tutustuivat toisiinsa. Iltapäivällä lapset ja läheiset siirtyivät omiin yksiköihinsä ja viettivät yhteistä aikaa. Toimintapäivään osallistui yhteensä 20 läheistä.

Läheisiltä pyydettiin päivän aikana palautetta toimintapäivästä sekä kehittämisehdotuksia koskien tulevaisuuden yhteistyötä ja toimintaa pienryhmäkotien kanssa. Palautekyselyn perusteella läheiset pitivät päivän toiminnallisuudesta ja toivoivat vastaavien päivien järjestämistä jatkossakin. Läheiset toivoivat jatkossa enemmän yhteistä toimintaa lasten ja muiden läheisten kanssa, esimerkiksi retkiä ja yhteisöllisiä päiviä.

Kehittämistyön tuloksena yhteistyö vanhempien ja muiden läheisten kanssa on tullut avoimemmaksi ja kynnys osallistua pienryhmäkodin järjestämään toimintaan on selkeästi madaltunut. Päivä kannusti myös läheisiä ja lapsia suunnittelemaan yhdessä jatkossa toteutettavaa toimintaa.

Kehittämistyön prosessin aikana käytettyjä menetelmiä olivat dialoginen keskustelu, selvitys, toiminnalliset menetelmät, työpäiväkirja ja palautekysely.

ASIASANAT:

lastensuojelu, sijaishuolto, perhetyö, vanhemmuuden tukeminen, toimintapäivä, vertaistoiminta

Jenny Haapoja & Essi Rantalampi

ACTIVITY DAY FOR THE RELATIVES AND CLOSE ONES OF THE CHILDREN IN FOSTER CARE

- supporting equivalence and participation in working with families in foster care

The objective of our functional thesis was to develop and increase the family work executed in the CTM Oy private children's homes. The main goals of the development work were to develop activities that enhances peer group support and participation among the children's relatives and close ones, and to improve the co-operation between the workers and the relatives, so that they would more likely participate in mutual activities in the future. As a part of the development work, we organized a collective activity day for the relatives and close ones of the children placed in CTM Oy's children's homes Myllylinna and Merilinna in Turku. The aim of the day was to support co-operation between workers and relatives, and to enhance the feeling of equivalence and participation among the children's close ones. As a product of the development work, we are representing a model of an activity day that supports and enhances above-mentioned things.

The development work started in spring 2016 and the activity day was organized in one of the children's homes in December 2016. The day enabled workers to build positive relationships with the relatives, and gave the opportunity for the relatives to meet each other and get support from the peer group. In the morning, there were activities for the relatives and close ones. They prepared reflectors and wrote letters for the children, baked pastries and got to know each other. In the afternoon, the children and their close ones spend time together in their own units. All in all, there were 20 relatives or close ones participating in the day.

During the day, all the participants were requested to fill a feedback questionnaire and to write down suggestions concerning the future co-operation with the children's homes. According to the feedback, the participants did enjoy the activities and were looking forward to similar events in the future. The feedback indicated that there is a need for communal events, for example trips or activity days, where children and their close ones could spend time together, as well as the relatives and close ones could get to know each other.

As a result of the development work, the co-operation between the workers and the children's relatives and close ones has improved. Nowadays, the communication is more open and the day encouraged the relatives and close ones to plan and to participate in activities organized by the children's homes. The development methods used during the development process were dialogical discussion, research, functional methods, working diary and feedback questionnaire.

KEYWORDS:

child protection, foster care, family work, supporting parenthood, activity day, peer group activity

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 LAPSI SIJAISHUOLLOSSA	8
2.1 Lastensuojelun prosessi ja tehtävät	8
2.2 Sijaishuolto lastensuojelulaitoksissa	11
2.3 Perhetyö sijaishuollossa	15
3 VANHEMMUUS LAPSEN SIJAISHUOLLON AIKANA	19
3.1 Sijoitettujen lasten vanhemmat	19
3.2 Jaettu vanhemmuus	22
3.3 Vanhemmuuden tukeminen ja yhteistyö läheisten kanssa	24
3.4 Vertaistuki ja läheisen voimaantuminen	28
4 PERHETYÖN KEHITTÄMINEN CTM OY:SSÄ	32
4.1 Kehittämistyön lähtökohdat	32
4.2 Kehittämistyön prosessi ja aikataulu	34
4.3 Kehittämistyössä käytetyt menetelmät	39
5 TOIMINTAPÄIVÄ LÄHEISILLE	41
5.1 Toimintapäivän sisällön suunnittelu	41
5.2 Toimintapäivän sisältö	43
5.3 Yhteistyötä ja osallisuutta lasten läheisille	43
5.4 Lasten ja läheisten vuorovaikutusta	46
5.5 Toimintapäivän arviointi	47
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	51
LÄHTEET	54

LIITTEET

- Liite 1. Kutsuteksti.
- Liite 2. Toimintapäivän aikataulu ja sisältö.
- Liite 3. Palautelomake Myllylinnan läheisille.
- Liite 4. Palautelomake Merilinnan läheisille.

Liite 5. Kirjepohja.
Liite 6. Palautekyselyn tulokset.
Liite 7. Blogiteksti.

KUVAT

Kuva 1. Läheisten yhteistyötoiveita.	44
Kuva 2. Askartelupiste.	45
Kuva 3. Piparkakkutalojen valmistusta.	47

KUVIOT

Kuvio 1. Kehittämistyön prosessikuvaus.	38
---	----

1 JOHDANTO

Kehittämistehtävänä toiminnallisessa opinnäytetyössämme oli kehittää ja lisätä CTM Oy:n pienryhmäkodeissa tehtävää perhetyötä ja läheisten vertaisuutta tukevaa toimintaa. CTM Oy Sosiaali- ja terveystalvet tuottavat lastensuojelun laitoshuollon palveluita Varsinais-Suomessa kolmessa pienryhmäkodissa ja kahdessa erityislastenkodissa. Perhetyötä kehitettiin järjestämällä yksi yhteinen, läheisten vertaisuutta, osallisuutta ja rinnakkaisvanhemmuutta tukeva toimintapäivä CTM oy:n kahden Turussa sijaitsevan pienryhmäkodin, Myllylinnan ja Merilinnan, lapsille ja heidän läheisilleen.

Kehittämistarve tuli toimeksiantajaltamme CTM Oy:ltä keväällä 2016. CTM Oy halusi parantaa yhteistyötä lasten läheisten kanssa ja luoda yhteyden läheisiin, jotta heidät saataisiin helpommin osallistumaan yhteisiin tapahtumiin. Toimeksiantaja halusi järjestää päivän, jossa läheisten oli mahdollista myös tutustua toisiinsa ja kokea vertaisuuden tunteita.

Kehittämistyön aiheemme on ajankohtainen, sillä olemme huomanneet lastensuojelun asiakastyössä pyrittävän vuosi vuodelta huomioimaan enemmän myös asiakkaiden omaisia. Läheisten kanssa tehtävä yhteistyö on lapsen edun kannalta tärkeää, koska sijaishuollon yhtenä tavoitteena on lapsen kotiutuminen. Tämän lisäksi laki velvoittaa perhetyön tekemistä. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.) Halusimme kehittää läheisille suunnattua toimintaa ja tukea sijaistalsten vanhempien osallisuutta ja hyvinvointia. Merilinnassa on järjestetty vanhemmille vertaistukipäiviä, mutta niihin ei ole saatu juurikaan osanottajia. Lisäksi osallistuminen lasten ja läheisten yhteisiin tapahtumiin on ollut heikkoa. Myllylinnassa osallistuminen lasten ja läheisten yhteiseen toimintaan on ollut jonkin verran aktiivisempaa.

Työntekijän ja perheen välinen suhde on avainasemassa työskenneltäessä perheen kanssa. Kun työntekijä saa luotua merkittävän suhteen perheeseen, perhe sitoutuu helpommin työskentelyyn. Perheen ollessa sitoutunut saadaan työskentelylle parempia tuloksia ja perhe hyötyy tuesta enemmän. (Horwitz & Marshall 2015, 289.) Hyvän yhteistyösuhteen ansiosta perheet ovat avoimempia ottamaan vastaan palveluita, toiveikkaampia niiden toimivuudesta ja sitoutuneempia näihin palveluihin (Gladstone ym. 2014, 56).

Pienryhmäkotien läheisille ja lapsille järjestetty toimintapäivä tutustutti läheisiä ja ohjaajia paremmin toisiinsa. Tämä auttaa pienryhmäkoteja järjestämään jatkossa samankaltaisia päiviä. Halusimme lisätä läheisten kokemusta siitä, että heitä kuunnellaan ja tuetaan rinnakkaisvanhemmuudessa. Toimintapäivässä edistettiin vanhempien voimavaroja ja heidän tunnettaan hyväksytyksi tulemisesta. Halusimme lisäksi antaa läheisille vertaistuen kokemuksia, sekä läheisille ja lapsille positiivisia kokemuksia yhteisestä tekemisestä. Yhteinen tekeminen, keskustelu ja aito läsnäolon kokemus antavat mahdollisuuden sekä lapsen että aikuisen itsetuntemuksen ja minän vahvistumiselle ja rakentumiselle (Helminen 2006, 205). Kehittämistyön prosessin aikana suoritimme toisessa pienryhmäkodissa opintoihin liittyvän harjoittelun, joka mahdollisti lapsiin ja osaan läheisistä tutustumisen jo ennen toimintapäivää.

Kehittämistyömme tuotoksena syntyi malli läheisten vertaisuutta ja osallisuutta tukevasta toiminnallisesta päivästä. Tässä opinnäytetyössä kuvaamme järjestämämme päivän sisällön melko tarkasti, jotta sen pystyisi toistamaan. Lisäksi kehittämistyöhön ja toimintapäivään liittyvät keskeiset dokumentit, kuten kutsuteksti ja palautelomakkeet, ovat koottu liitteiksi tähän työhön ja hyödynnettävissä jatkossa.

Tämä raportti on kokonaiskuvaus kehittämistyöstämme, joka eteni dialogisessa suhteessa toimeksiantajamme kanssa huhtikuusta 2016 huhtikuuhun 2017 saakka. Luvuissa 2 ja 3 tuomme esiin teoreettista tietoa lastensuojelusta ja perhetyöstä sijaishuollossa. Lisäksi kuvaamme sijoitettujen lasten ja heidän vanhempiansa taustoja ja tarpeita, lapsen läheisten ja sijaishuollon välisen yhteistyön merkitystä sekä perustelemme vanhempien ja läheisten tukemisen tärkeyttä lapsen sijoituksen aikana.

Luvussa 4 esittelemme kehittämistyömme lähtökohdat, prosessin etenemisen ja kehittämistyössä käytetyt menetelmät. Kehittämistyön tuotoksen, eli järjestämämme toimintapäivän sisältö ja arviointi kuvataan luvussa 5. Luvussa 6 esitämme kehittämistyömme johtopäätöksiä ja pohdimme tavoitteidemme saavuttamista.

2 LAPSI SIJAISHUOLLOSSA

2.1 Lastensuojelun prosessi ja tehtävät

Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelulla tarkoitetaan lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua, jota toteutetaan tekemällä asiakassuunnitelma ja tarjoamalla avohuollon tukitoimia. Lastensuojeluun kuuluvat myös kiireellinen sijoitus, huostaanotto ja huostaanottoon liittyvät sijaishuolto sekä jälkihuolto. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.) Lastensuojelun perustehtäviin kuuluvat lasten suojelutehtävän lisäksi lasten kasvuolosuhteisiin vaikuttaminen sekä vanhempien tai muiden huoltajien tukeminen kasvatustehtävässä (THL 2017a).

Lastensuojelulaissa on tarkoin määriteltä keskeiset periaatteet, joiden mukaan lastensuojelun on edistettävä lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Tärkein periaate on, että lapsen etu on huomioitava joka tilanteessa. Lastensuojelun on tuettava lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa läheisiä ja muita lapsesta vastuussa olevia henkilöitä. Lisäksi lastensuojelussa on puututtava riittävän varhain ongelmiin ja pyrittävä ehkäisemään niitä. Eri toimenpiteitä ja ratkaisuja tehtäessä on arvioitava ja otettava huomioon muun muassa ihmissuhteiden läheisyys ja jatkuvuus, tasapainoinen kehitys, hellyyden ja ymmärryksen saaminen, ikätasoinen huolenpito, turvallisen kasvuympäristön tarjoaminen, omiin asioihin vaikuttaminen ja itsenäisyyteen kasvattaminen sekä kielellisen ja kulttuurisen taustan huomioiminen. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417; Araneva 2016, 174.) Parhaassa tapauksessa lastensuojelun tukitoimet saattavat katkaista vuosikymmeniä kestäneen huono-osaisuuden kierteen, jolloin seuraava sukupolvi ei enää tarvitsisi lastensuojelun toimenpiteitä (Taskinen 2012, 173).

Taskinen (2012, 34) toteaa, että lastensuojelun palvelujärjestelmän toimivuus ja laatu vaihtelee kunnittain ja maan eri osien välillä. Lastensuojelun tarve on suurempi isoilla paikkakunnilla. Kaupungin koon kasvaessa vaikeuksissa olevien lasten määrä on suhteellisesti isompi ja täten tarvitaan enemmän ja monimuotoisempia palveluja. Toisaalta taas pienemmissä kunnissa on vähemmän lastensuojelun asiakkaita, mutta tarjolla on myös vähemmän palveluja ja erityisosaamista. Lastensuojelun laatuun

vaikuttavia tekijöitä ovat myös henkilöstömitoitus, laitosten tilat ja erityisesti pätevien työntekijöiden riittävyys vastaamaan lastensuojelutyön tekemisestä (Räty 2015, 56).

Lapsen tullessa lastensuojelun asiakkuuden piiriin tulisi valita aina lievin riittävä toimintatapa tilanteen korjaamiseksi. Esimerkiksi avohuollon tukitoimia pitäisi tarjota ennen lapsen huostaanottoa. (Taskinen 2012, 22; Araneva 2016, 178.) Jos avohuollon tukitoimet eivät riitä ja päädytään sijaishuoltoon, on lapsen edun mukaisesti otettava huomioon perheen jälleenyhdistämisen tavoite. Lisäksi mielipide ja toiveet pitää ottaa huomioon lapsen ikä ja kehitystaso huomioiden. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.)

Lastensuojelun asiakkuus voi alkaa, kun joku lastensuojelulaissa mainituista viranomaisista tekee lastensuojeluilmoituksen. Ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluvia viranomaisia ovat muun muassa sosiaali- ja terveydenhuolto, päivähoito, opetustoimi, poliisitoimi ja iltapäivätoimi. Myös joku yksityishenkilö, kuten naapuri, lapsi itse tai hänen vanhempansa voivat tehdä ilmoituksen. Ilmoituksen jälkeen sosiaalityöntekijä tai muu lastensuojelun työntekijä tekee arvion välittömästi lapsen kiireellisen huostaanoton tarpeesta. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.) Lastensuojeluilmoituksen teko turvaa lapsen etua sekä lapsen aseman ja tilanteen selvityksen tekemistä (Räty 2015, 220). Vuonna 2015 tehtiin 66406 lapsesta lastensuojeluilmoitus ja ilmoituksia tehtiin keskimäärin 1,7 yhtä lasta kohden (THL 2017b).

Kun kiireellisen huostaanoton tarve on selvitetty, tehdään palvelutarpeen arviointi, jonka yhteydessä selvitetään lastensuojelun tarve sekä vanhempien mahdollisuudet huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417). Palvelutarpeen arvioinnissa selvitetään tuen tarve kokonaisvaltaisesti ja kattavasti, jotta tuen tarpeisiin voidaan vastata riittävällä tavalla. Arviointi toimii myös työskentelyn apuvälineenä varhaisessa vaiheessa. Palvelutarpeen arvioinnin laajuus tehdään aina kyseisen yksittäisen asiakkaan edellyttämällä laajuudella, sillä asiakkaiden elämäntilanteet ovat hyvin yksilöllisiä ja erilaisia. Lapsiperheen tuen tarpeiden arvio tehdään lapsen lisäksi aina myös hänen vanhemmilleen. (Araneva 2016, 82; 85–86.)

Lastensuojelun asiakkuus alkaa, jos sosiaalityöntekijä toteaa arvioinnin jälkeen, että lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen kehitystä tai terveyttä; tai lapsi omalla käyttäytymisellään vaarantaa kehitystään tai terveyttään; tai lapsi tarvitsee lastensuojelulain mukaisia palveluita ja tukitoimia (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417).

Asiakkuus päättyy selvityksen jälkeen, jos sen perusteella ei ole aihetta lastensuojelun toimenpiteisiin (Taskinen 2012, 63).

Lapsella on oikeus saada asiakkuuden alkaessa hänen asioistaan vastaava sosiaalityöntekijä. Sosiaalityö on tärkeä osa lastensuojelun palvelukokonaisuutta, joka lapselle järjestetään. Sosiaalityöntekijän vastuulla on valvoa, seurata ja ohjata lapsen edun toteutumista ja avustaa lasta tarvittaessa puhevaltansa käytössä. Hän ohjaa lapsen oikeisiin palveluihin ja huolehtii lapsen tarvitsemasta tuen määrästä ja edun toteutumisesta. Vastaava sosiaalityöntekijä johtaa ja vastaa lapsen lastensuojeluasiakkuudesta. Vastaavan sosiaalityöntekijän vastuulla on asiakassuunnitelman päivittäminen ja lapsen tapaaminen yhdessä huoltajan kanssa ja myös ilman huoltajan läsnäoloa. (Araneva 2016, 243–244.)

Asiakassuunnitelma luodaan jokaiselle lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle. Asiakassuunnitelman tarkoituksena on suunnitella, arvioida ja seurata lapsen ja hänen perheensä tarvitsemaa tukea ja palveluita. Asiakassuunnitelman teko ja päivittäminen jäsentää lastensuojelutyötä ja auttaa työn jatkuvuutta varsinkin tilanteessa, jossa työntekijä vaihtuu. Kunnan on järjestettävä ne välttämättömät sosiaalipalvelut, joita vastaava sosiaalityöntekijä on palvelutarpeen arvioinnissa arvioinut perheen tarvitsevan. (Araneva 2016, 244–245.) Lisäksi asiakassuunnitelmaa täydennetään tarvittaessa erillisellä hoito- ja kasvatussuunnitelmalla, joka konkretisoi asiakassuunnitelmaan asetettuja tavoitteita arkipäivän tavoitteiksi (Taskinen 2012, 64).

Lapsi on otettava huostaan ja hänelle on järjestettävä sijaishuolto, jos lapsen huolenpidossa on puutteita tai kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä. Lapsi saattaa vaarantaa myös itse vakavasti omaa tervettä kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä rikoksen tai tekemällä jotain muuta näihin tekoihin rinnastettavaa. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.) Huostaanotto on usein viimeinen toimenpide, jota ennen on kokeiltu muita keinoja, jotka eivät ole kuitenkaan riittäneet turvaamaan lapsen tilannetta (Taskinen 2012, 85).

Huostaanoton valmistelun tekee sosiaalityöntekijä yhdessä toisen lastensuojelutyöntekijän kanssa. Mukaan valmisteluun täytyy ottaa myös kuuleminen, eli yli 12-vuotiaan lapsen mielipiteen selvittäminen ja mahdollisuus tulla kuulluksi. Kuulemistilaisuudessa lapselle tulee myös selittää syyt siihen, miksi esimerkiksi huostaanottoon ollaan päätymässä. Kuuleminen koskee myös lapsen vanhempia tai muuta henkilöä, joka on ollut vastuussa lapsen hoidosta ja kasvatuksesta. Myös alle

12-vuotiaasta lasta täytyy kuulla, mutta hänelle ei järjestetä varsinaista kuulemistilaisuutta. Lapsen mielipiteen selvitys häntä itseään koskevissa asioissa on osa lastensuojelun osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuutta koskevaa oikeutta. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417; Araneva 2016, 202–204.) Jos kukaan ei vastusta huostaanottoa, tehdään se valmistelun jälkeen sosiaalityöntekijän päätöksellä. Muussa tapauksessa asiasta päättää hallinto-oikeus. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.)

2.2 Sijaishuolto lastensuojelulaitoksissa

Sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun, kiireellisesti sijoitetun tai väliaikaisesti sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä muualla kuin omassa kodissa. Sijaishuoltopaikka voi olla laitos, perhehoito tai se voidaan järjestää jollakin muulla lapsen tarpeita vastaavalla tavalla. Laitoshoidon järjestetään, jos lapsi ei pärjää ja saa riittäviä tukitoimia perhehoidossa tai muussa asumisessa. Laitoshoidolla tarkoitetaan lastenkotia, koulukotia, nuorisokotia ja muita näihin rinnastettavia lastensuojelulaitoksia, esimerkiksi vastaanottokotia. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417; Saastamoinen 2010, 7; 89.)

Perhehoidossa lapsen hoito järjestetään hoitajan kodissa. Ammatillinen perhehoito tarkoittaa aluehallintoviraston luvanvaraista perhekotia. Perhehoidossa on olennaista kodinomaisuus, mutta lisäksi ammatillisessa perhekodissa vaaditaan vähintään toiselta perhehoitajalta riittävää koulutusta ja kokemusta. Usein ammatillisessa perhekodissa, toisin kuin perhehoidossa, on myös palkattua henkilökuntaa sijaisvanhempien lisäksi. (Ketola 2008, 18–19; Araneva 2016, 306.) Vuonna 2015 kodin ulkopuolelle sijoitettuja 0-20-vuotiaita lapsia koko maan saman ikäisestä väestöstä oli 1,4 prosenttia eli 17664 lasta. Tästä määrästä laitoksessa asui 32 prosenttia. (THL 2017b.)

Vastuu sijaishuoltopaikan järjestämisestä ja maksamisesta on aina lapsen kotikunnalla (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417). Lapsen sijoittava kunta on vastuussa siitä, että lapsi pääsee hänen tarpeisiinsa parhaiten vastaavaan sijaishuoltopaikkaan. Lapsen etua huomioon otettaessa on tärkeää vähentää turvattomuutta ja epävarmuutta, jota usein liittyy väliaikaisia lastensuojelun toimenpiteitä toteuttaessa. Varsinkin pitkäaikaista sijaishuoltopaikkaa mietittäessä tulisi ottaa huomioon kaikkien osapuolten oikeuksien toteutuminen. (Saastamoinen 2010, 7; Rätty 2015, 2.) Lapsen huostaanotto on aina toistaiseksi voimassaoleva, mutta pitkäaikainen sijoitus ja lyhytaikainen sijoitus kuvaavat tarvetta ennakoida sijaishuoltopaikan toimeksiannon kestoa. Tämä ei

kuitenkaan tarkoita, että arvio esimerkiksi lyhytaikaisuudesta sijoituksesta pitäisi aina paikkaansa. (Araneva 2016, 365.)

Sijaishuollon muodolla tai lapsen iällä ei ole määritelty etusijajärjestystä esimerkiksi laitoshoidon ja perhehoidon väliltä, mutta päätökseen vaikuttavat lapsen etu ja yksilölliset tarpeet. Laitoshoitoon sijoitetaan yleensä murrosikäisiä sekä vaikeahoitoisempia ja erityisosaamista tarvitsevia lapsia. Usein hyvin järjestettyä laitoshoidoa pidetään parhaana ratkaisuna lapsen sijaishuollon järjestämisessä tilanteessa, jossa lapsen sijoituksen ajatellaan olevan väliaikainen. Perhehoitoa pidetään tavoiteltavampaa pienten lasten ja pidempiaikaisissa sijoituksissa, mutta se ei ole aina mahdollista esimerkiksi lapsen vaikeahoitoisuuden vuoksi. (Ketola 2008, 32–34; Saastamoinen 2010, 7; 11.) Jos samasta perheestä on useampi lapsi otettu huostaan, tulisi pyrkiä siihen, ettei sisaruksia eroteta toisistaan. Lähtökohtaisesti sisarukset sijoitetaan yhdessä samaan paikkaan, mutta yksilölliset tarpeet huomioiden saatetaan esimerkiksi sijoittaa osa sisaruksista perhehoitoon ja osa laitoshoidon. (Araneva 2016, 458.)

Lastensuojelulaitoksissa on oltava riittävät ja asianmukaiset toimitilat ja toimintavälineet. Lapsella on oltava mahdollisuus yksinoloon rauhallisessa paikassa ja oma alue, eli riittävä yksityisyys. Tavoitteena laitoksilla on olla normaalissa ympäristössä sijaitseva perheasunto, jossa kodinomaisuus tulee esiin tarjoten lapsille myös viihtyisät tilat yhteiseen tekemiseen. (Saastamoinen 2010, 91–92.)

Laitoshoidossa yhdessä asuinyksikössä saa hoitaa enintään seitsemää lasta. Useampia asuinyksiköitä voi olla samassa rakennuksessa, tällöin lasten ja nuorten enimmäismäärä on 24. Lasten enimmäismäärän säätelyssä on tavoiteltu pienryhmän lisäksi kodinomaisuutta kasvuympäristössä. Kun lapsia ei ole niin paljon, on lapsella parempi mahdollisuus riittävään vuorovaikutukseen ohjaajien kanssa. Työntekijöiden vähimmäismäärä yhtä pienryhmäkotia kohti on seitsemän hoito- ja kasvatustehtävissä toimivaa ohjaajaa. Lapsen ja henkilöstön määrän suhdelukua arvioitaessa tulee huomioida lasten yksilölliset tarpeet ja mahdollinen erityishoidon tarve. Mitä vaikeahoitoisemmasta lapsesta on kyse, sitä intensiivisempää hoitoa on tarjottava. (Saastamoinen 2010, 93–95.) Lastensuojelulaitoksissa on määritelty myös henkilöstön kelpoisuusvaatimukset, jonka vuoksi laitoksissa on oltava riittävästi sosiaalihuollon ammattihenkilöitä ja muuta henkilöstöä (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417). Erityisen sopivina koulutuksena lastensuojelulaitoksissa pidetään sosiaali- ja terveysalan korkeakoulututkintoa. (Saastamoinen 2010, 98).

Laitoksissa olevat lapset kokevat usein levottomuutta, sillä ympärillä on erilaisia ongelmia ja lisäksi lapset saattavat vaihtua tiheään. Kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista ja nuorista iso osa oireilee monin eri tavoin ja tarvitsevat apua päihdeongelmiin, psykiatriin ongelmiin tai käytöshäiriöihin. (Hiitola 2008, 31; 40–42; Saastamoinen 2010, 93; Heino ym. 2016, 73–75.) Tullessaan sijaishuoltoon, lapset tarvitsevat usein monenlaisia erityispalveluita sekä erityishoitoa, kuten psykologin tai psykiatrin palveluita, sekä erilaisia sairaanhoitopalveluita (Hiitola 2008, 3; 31). Sijoituksen tapahduttua lapsi voi tarvita yksilöpsykoterapiaa, jotta hän voi käydä läpi tunteita ja ajatuksia liittyen hänen elämäntilanteeseensa. Terapia mahdollistaa lapselle puolueettoman maaperän, jossa hän voi selvittää uutta asemaansa sijoituspaikan ja biologisten vanhempien välillä. Jos lapsi pystyy luottamaan terapeuttiinsa, syntyy tästä lapselle uusi kiintymyssuhde, joka auttaa lasta hänen kehityksessään. Myös lastenkodissa sensitiivisellä omaohjaajalla voi olla usein suuri hoidollinen sekä terapeutin merkitys hoidettavaan lapseen. Kyse ei tässä tapauksessa kuitenkaan ole psykoterapiasta, vaan lapsen kiintymyssuhteesta. (Sinkkonen & Tervonen-Arnkil 2015, 13; 38.)

Nykyään suurin osa sijoitettavista lapsista on nuoruusiässä sijoituksen tapahtuessa, joten he ovat usein viettäneet pitkän ajan epävakaissa olosuhteissa. Tämän vuoksi sijoitettujen lasten ongelmat ovat yhä vaikeampia ja monimutkaisempia. (Sinkkonen & Tervonen-Arnkil 2015, 148.) Sijoitetuilla lapsilla on usein samanaikaisesti sekä somaattisia, neurologisia että psyykkisiä sairauksia. Oireina voi olla esimerkiksi ongelmia itsetunnon kanssa, masentuneisuutta, uhmaa ja erilaisia merkkejä käytöshäiriöistä, kuten karkailua, valehtelua, omaisuuden tuhoamista, varastelua ja ilkivaltaa. Myös lasten oppimisvaikeudet, levottomuus sekä impulsiivisuus ovat erittäin yleisiä. (Hiitola 2008, 41–42; Sinkkonen & Tervonen-Arnkil 2015, 151; Heino ym. 2016, 73–75.) Lasten oireilu on muuttunut vaikeammaksi ja erityisesti lasten aggressiivisuus sijoitusten aikana on lisääntynyt. Monet oireista johtuvat siitä, että lapsi on kehittänyt tietynlaisen selviytymisstrategian asuessaan kotona, mutta nämä strategiat eivät toimi enää sijaishuollon kasvuympäristössä ja lapsi voi joutua usein kahnauksiin muiden kanssa. (Sinkkonen & Tervonen-Arnkil 2015, 151.)

Lastenkotiin sijoitetuilla lapsilla on takanaan erilaisia elämänhistorioita, ja jotkut tulevat lastenkotiin hyvinkin nuorina ja osa aikuisuuden kynnyksellä. Yhteistä lapsille on kuitenkin vähintään yhden kiintymyssuhteen katkeaminen elämänsä aikana. Lapsia on myös saatettu siirtää useita kertoja sijoituspaikasta toiseen, minkä vuoksi turvallisen

kiintymyssuhteen luomisen mahdollisuudet ovat huomattavasti heikentyneet. Lastenkodeissa lapsista ja nuorista huolehtivien aikuisten tulisikin antaa lapselle mahdollisuus luoda aikaisempaa turvallisempia kiintymyssuhteita. Kiintymyssuhteen luomisen kannalta olisikin tärkeää, että lapsella on pysyvät suhteet aikuisiin, jotka huolehtivat hänestä. Kiintymyssuhdeteorian tunteminen auttaa lastensuojelun ammattilaista ymmärtämään vaikeissa olosuhteissa eläneen lapsen käyttäytymistä ja mahdollisia psyykkisiä ongelmia, sekä auttaa ottamaan nämä huomioon. (Sinkkonen & Tervonen-Arnkil 2015, 10; 16; 23.)

Lapsen ollessa sijaishuollossa, on hänellä oikeus nähdä vanhempiaan sekä muita läheisiään ja pitää heihin yhteyttä. Sijaishuoltopaikkaa järjestettäessä onkin otettava huomioon sijaishuoltopaikan sijainti, jotta etäisyys ei muodostuisi esteeksi yhteydenpidolle. Lisäksi sijaishuoltopaikan on tuettava lapsen ja läheisten välistä yhteydenpitoa. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.) Perheen jälleenyhdistämisen tavoite tulee esille Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ja perustuslaissa, jonka mukaan jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä kohdistettua kunnioitusta. Lain mukaan perheen jälleenyhdistäminen toteutetaan vain jos se on lapsen edun mukaista, mutta perheen jälleenyhdistämisen tavoite pitää huomioida ainakin siten, että siihen on oikeus ja mahdollisuus. Täten esimerkiksi sijaishuoltopaikassa ei saa rajoittaa sijaishuoltopaikasta tai muusta viranomaisista riippuvista syistä lapsen ja vanhemman tapaamisia ilman pätevää syytä. (Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999; Araneva 2016, 180–181.)

Poikkeuksena ovat rajoitustoimenpiteet, joista osa estää lapsen pitämästä yhteyttä läheisiinsä. Yhteydenpidon rajoittaminen on rajoitustoimenpiteistä ainoa, jota voidaan laitoshoidon lisäksi toteuttaa perhehoidossa. Yhteydenpitoa voidaan rajoittaa muun muassa rajoittamalla lapsen kotilomien määrää tai muita vierailuja sijaishuoltopaikan ulkopuolella. Lapsen ja läheisen tapaamiset voidaan järjestää sijaishuoltopaikassa tai rajoittaa tapaamiset kokonaan pois. Yhteydenpitoa voidaan rajoittaa myös siten, että lapsi ei saa pitää yhteyttä läheisiinsä ollenkaan tai vain rajatusti esimerkiksi puhelimitse. (Araneva 2016, 346–349; 361–362.)

Rajoituksen on edistettävä lapsen edun toteutumista ja sen tulee olla välttämätöntä turvallisuuden vuoksi tai sijaishuollon tarkoituksen toteutumiseksi. Yhteydenpidon rajoittamista ei voi käyttää rangaistuskeinona lapselle tai vanhemmalle esimerkiksi tilanteessa, jossa etukäteen on sovittu kotilomasta ja lapsi rikkoo sijaishuoltopaikan sääntöjä. (Araneva 2016, 349.)

Lapsen huostassapidon lopettamista tulisi arvioida vähintään vuoden välein sijaishuoltoa toteutettaessa ja asiakassuunnitelmapalavereissa. Huostaanoton purkua suunniteltaessa tulisi tuoda toteen ne muuttuneet asiat, joiden vuoksi lapsi on alun perin otettu huostaan. Esimerkiksi vanhemman päihdeongelman kohdalla tulisi asiantuntijalausunnon osoittaa vanhemman pitkään jatkunut päihteettömyys, jotta huostassapito voitaisiin lopettaa. Lisäksi huostaanoton lopettamista koskevassa päätöksessä tulee perustella, miksi se on lapsen edun mukaista. Tällöin tehdään intressivertailu, eli vertaillaan kotoutumista ja sijaishuollon jatkumista keskenään. Huostaanoton purkua suunniteltaessa otetaan huomioon myös huostaanoton aikana ilmenneet uudet mahdolliset ongelmat. (Araneva 2016, 564–566.)

2.3 Perhetyö sijaishuollossa

Perhetyölle ei ole vain yhtä ainoaa määritelmää tai työmuotoa (Järvinen ym. 2012, 13). Sosiaalihuoltolaissa perhetyöllä tarkoitetaan hyvinvoinnin tukemista sosiaaliohjauksella ja muilla tavoilla tilanteissa, jossa asiakas ja hänen perheensä kokee tarvitsevansa tukea ja ohjausta. Perhetyötä annetaan, jotta perheen voimavarat vahvistuisivat ja keskinäinen vuorovaikutus paranisi. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.)

Lastensuojelulaissa perhetyö määritellään yhdeksi avohuollon tukitoimista. Perhetyöhön kohdistuu lastensuojelullisia odotuksia, kuten että huostaanotot vähenisivät. Perhetyötä on kuitenkin tehtävä, vaikka se ei vähentäisi huostaanottoja, sillä se turvaa lasten kasvua ja kehitystä. Usein perhetyön motiivina onkin huoli perheestä ja lapsista. (Nätkin & Vuori 2007, 18; Järvinen ym. 2012, 12–13.) Perhetyötä tehdään moniammatillisesti yhdistäen eri alojen tieto ja osaaminen ja sitä tehdään monissa eri paikoissa, esimerkiksi neuvolassa, koulussa, kotipalvelussa ja lastensuojelulaitoksissa (Nätkin & Vuori 2007, 7). Ennaltaehkäisevän perhetyön tavoitteena on pieniin asioihin vaikuttaminen ennen kuin tilanne on kriisiytynyt, sekä perheiden arjessa jaksamisen ja selviytymisen kokemusten lisääminen (Järvinen ym. 2012, 13).

Perhetyötä on monenlaista perheiden moninaisuuden vuoksi, ja sitä tarjotaan sekä lastensuojelun asiakkaille että ilman lastensuojelun asiakkuutta sosiaalihuoltolain nojalla. Perhetyötä voidaan toteuttaa esimerkiksi perhetapaamisina, yksilötapaamisina, kotikäynteinä, ryhmätoimintana, perhekuntoutuksena tai retkien ja leirien järjestämisenä. Oli tekotapa mikä tahansa, perhetyön pitää olla aina tavoitteellista

toimintaa, jota tehdään suunnitelmallisesti ja huomioiden jokaisen perheen yksilölliset tarpeet. (Järvinen ym. 2012, 13–15)

Lastensuojelun perhetyötä tarjotaan lastensuojelulain mukaisesti avohuollon tukitoimena. Tällöin asiakkaille on jo tehty lastensuojelutarpeen arviointi ja lastensuojelun asiakkuus on alkanut. Perhetyön tavoitteena on olla ennaltaehkäisevää ja se tulisi aloittaa mahdollisimman varhain, mutta usein lastensuojelun perhetyöhön tulevilla asiakkailla on jo kasaantuneita ja kriisiytyneitä ongelmia. Lastensuojelun perhetyö on aina maksutonta asiakkaalle ja sen avulla voidaan välttää lapsen sijoitus kodin ulkopuolelle. Motivointi onkin tärkeä osa perhetyötä, sillä perhe ei aina itse ymmärrä avun ja tuen tarvettaan. Tuen ja kontrollin pitää olla avoimesti läsnä, sillä perhetyöhön voi liittyä perheen osalta pelkoa ja ahdistusta. Jos perhe on yhteistyövastainen ja perheen motivaatio on huono, voi tämän myötä työhön tulla lisää jännitteitä. Lisäksi motivaation ollessa huono perheen sitoutuminen perhetyöhön heikkenee. (Järvinen ym. 2012, 81–82; Horwitz & Marshall 2015, 289–290.)

Lastensuojelun yhtenä keskeisistä periaatteista on tarjota ensisijaisesti avohuollon tukitoimia, joka perustuu pienimpään riittävään puuttumiseen. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että kaikkien lasten ja perheiden kohdalla olisi tarjottava ensin jotakin avohuollon palvelua, kuten perhetyötä tai avohuollon sijoitusta, ennen kuin voidaan järjestää lapselle hänen tarvitsemansa sijaishuolto. Jos jo ennen palveluiden tarjoamista huomataan, että avohuollon tukitoimet eivät riitä turvaamaan lapsen edun mukaista hoitoa ja huolenpitoa, sijaishuolto järjestetään viipymättä. (Araneva 2016, 178–179.) Lisäksi avohuollon tukitoimia järjestetään perheelle vain heidän suostuttua siihen vapaaehtoisesti. Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on tukea vanhemmuutta ja edistää lapsen myönteistä kehitystä. Niitä tulisi järjestää siten, että perhe kokee saavansa niistä apua ja että ne turvaavat lapsen hyvinvointia. Lapsi voidaan myös sijoittaa kodin ulkopuolelle lyhytaikaisesti avohuollon tukitoimena. (Taskinen 2012, 70–73.)

Perhetyön tavoitteena voi olla esimerkiksi vanhempien ohjaaminen vanhemmuudessa tai kodin olosuhteiden muuttuminen jollakin osa-alueella. Perhetyö on vaikuttavaa muutostyötä ja sillä on yhteys lastensuojelun arviointiin, sillä perhetyössä saadaan arvokasta tietoa perheen arjesta ja hyvinvoinnista. Perheillä on usein erityisen tuen tarpeita ja lasten kasvuolosuhteissa joitakin riskitekijöitä. Tämän vuoksi perhetyö on usein moniammatillista työtä, johon voi kuulua esimerkiksi useampi perhetyöntekijä, psykologi ja sosiaalityöntekijä. (Järvinen ym. 2012, 83–84.)

Sijaishuollosta käsin tehtävää perhetyötä tehdään joko ennen sijoitusta, sen aikana tai sen jälkeen. Sijoituksen aikana tehtävällä perhetyöllä pyritään korjaamaan häpeän, pettymyksen ja muita voimavaroja kuluttavia tunteita ja huomaamaan, että sijoitus voi olla vanhemmallekin paikka uuteen mahdollisuuteen kasvaa paremmaksi vanhemmaksi. Kuulluksi tuleminen sijoituksenkin aikana on tärkeää ja voimaannuttavaa koko perheelle. Avohuollon perhetyön ja sijaishuoltopaikan yhteistyöllä on tärkeä merkitys yhteistyön rakentamisen kannalta. (Järvinen ym. 2012, 84.) Sijaishuollossa perhetyötä toteutetaan esimerkiksi perheiden tapaamisina, keskusteluina, kotilomilla ja vanhemmuuden taitojen harjoittelemisena pienryhmäkotien tiloissa (CTM Oy 2017).

Sijaishuollossa voidaan sekä lapselle että vanhemmalle tehtävissä asiakassuunnitelmissa käsitellä perhetyötä ja sen tavoitteita ja toimintatapoja. On suotavaa, että perhetyö sijaishuollossa olisi muutakin kuin yhteydenpidon ylläpitämistä lapsen ja vanhemman välillä. Sosiaalityöntekijän on tehtävä selväksi kaikille, kuka tukee vanhemmuudessa ja miten moniammatillinen yhteistyö ylipäättään toteutetaan. Usein voi olla epäselvää, mikä taho perhetyötä tekee; sijaishuoltopaikka vai joku muu. Sijaishuollon perhetyön tavoitteena on vanhemmuuden tukeminen, itsenäisen elämän selviytymisen tukeminen, perhesuhteissa ja kasvattamisessa ohjaaminen ja ongelmien selvittämisen tukeminen. (Järvinen ym. 2012, 84–85.) Lisäksi perhetyössä olisi tärkeää saada perhe itse kantamaan ja ottamaan vastuu velvollisuuksistaan ja lapsen hoidosta. Nämä toimenpiteet tapahtuvat ohjaten ja välttämällä syylistämistä. (Nätkin & Vuori 2007, 16; Rönkkö & Rytönen 2010, 29.)

Koska sijaishuollossa tehtävässä perhetyössä halutaan tukea ja vahvistaa perhettä siten, että sijoituksesta tulee mahdollisimman lyhytaikainen, on perhetyön avulla pyrittävä vaikuttamaan lasten ja vanhempien elämään pysyvästi. Sijaishuoltopaikalla on tärkeä rooli perhetyön toteutumisessa, vaikka prosessi tapahtuukin vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa. Lapsen edun mukaisesti vanhempien tukeminen ja vanhemman hyväksyntä lapsen sijoitusta kohtaan on tärkeää. Tämä vaatii tiivistä yhteistyötä perheen kanssa mahdollistaen lapsen kuntoutumisen ja kiinnittymisen sijaishuoltopaikkaan. (Rönkkö & Rytönen 2010, 29; Järvinen ym. 2012, 85–86.)

Muutokset perheessä sijaishuollon aikana voivat näkyä esimerkiksi voimavarojen vahvistumisena, terveydentilan parantumisenä tai arjen toimivuuden muutoksina. Kotiutumisen kannalta on hyvä, jos tukitoimet kotiin on järjestetty jo lapsen sijaishuollon

aikana. Lisäksi on tärkeää sopia selkeästi, mitä pitäisi tapahtua ennen lapsen kotiutumista. Kotiuttamisvaiheessa voidaan hyödyntää perhetyötä, jolloin nähdään miten arki lähtee sujumaan ja nähdään onko muutoksia tapahtunut riittävästi. Perhetyölle varattu aika on määritelty asiakassuunnitelmaan ja ajan loppumisen jälkeen tehdään lopullinen päätös kotiuttamisesta tai sijaishuollon jatkumisesta. Yhteistyössä ja avoimesti vanhempien kanssa toteutettu kotiuttaminen sujuu paremmin ja välttää kaikista suurimmilta pettymyksiltä. Perhetyön onnistumista voidaan arvioida kotiutumisen jälkeen esimerkiksi puoli vuotta jälkikäteen. Arvioinnissa voidaan keskustella esimerkiksi lomakkeen avulla siitä, miten nykytilanne eroaa perheen aikaisemmasta tilanteesta ja millaisia suunnitelmia jatkoon suhteen on. (Järvinen ym. 2012, 85–88; 224.)

3 VANHEMMUUS LAPSEN SIJAISHUOLLON AIKANA

3.1 Sijoitettujen lasten vanhemmat

Lastensuojelun raskaat päätökset ja niiden aiheuttamat kriisit koskettavat lasten ja nuorten lisäksi myös heidän vanhempiaan ja läheisiä. Lapsen menettäminen on vanhemmille todella raskasta, eikä vanhempien elämäntilanne ole yleensä muutenkaan helppo sijoituksen tapahtuessa. Sijoituksen taustalla on usein ollut monia ongelmia, joiden vuoksi vanhemmalla ei ole ollut riittävästi voimavaroja omasta lapsesta huolehtimiseen. (Kujala 2003, 5; Heinonen 2015, 51.)

On hyvä pohtia, minkälaisista perheistä ja olosuhteista sijoitetut lapset tulevat, ja minkälainen tilanne heidän vanhemmillaan on ollut huostaanoton hetkellä ja sijoitukseen päädyttyäessä. Stakesin vuosina 2007–2008 teettämässä tutkimuksessa selvitettiin lasten ja perheiden tilanteita kun lapsi otettiin huostaan, sekä syitä huostaanottojen ja sijoituksien taustalla. Huostaanotoissa vanhempiin liittyvistä tekijöistä suurimpina esille nousivat vanhempien riittämätön vanhemmuus sekä jaksamattomuus, avuttomuus ja osaamattomuus, perheristiriidat, lapsen hoidon laiminlyönti, vanhempien päihteiden väärinkäyttö, perheväkivalta ja vanhempien mielenterveysongelmat. Tutkimuksen tulokset kertovat siis vakavista vanhemmuuden ongelmista. (Hiitola 2008, 25–29.)

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen vuonna 2012 julkaisemassa tutkimuksessa selvitettiin riskitekijöitä, jotka voivat ennakoida lapsen kodin ulkopuolelle sijoittamista. Tutkimuksen mukaan keskeisiä lasten sijoituksia ennustavia tekijöitä olivat vanhempien kouluttamattomuus, vanhempien mielenterveyden häiriöt, perheen taloudelliset vaikeudet sekä äidin yksinhuoltajuus lapsen syntyessä. (Kestilä ym. 2012, 46–48.) Useissa tapauksissa sijoitettujen lasten isät eivät ole perheen arjessa mukana, minkä vuoksi äidit joutuvat kantamaan vastuun lapsen arjesta yksin. Yksinhuoltajana olevat äidit ovatkin erityisen haavoittuvassa tilanteessa ja tarvitsevat usein taloudellista tukea. (Saarikallio-Torp ym. 2010, 259.) Hiitolan (2008, 23) selvityksen mukaan vain alle puolet huostaan otetuista lapsista asui kahden vanhemman perheessä, ja vain neljäsosa asui ydinperheessä ennen huostaanottoa.

Vuosina 2014–2015 tehdyssä HuosTa-hankkeen tutkimuksessa selvitettiin muun muassa sijoitettujen lasten vanhempien sosioekonomista taustaa, sekä lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syitä. Hankkeen raportin mukaan lasten sijoitusten taustalla sosioekonomisia ja ympäristöön liittyviä tekijöitä olivat esimerkiksi perheen asumiseen liittyvät tekijät, taloudelliset vaikeudet, vanhempien työttömyys tai työhön ja työaikoihin liittyvät tekijät. (Heino ym. 2016, 60–67.)

Useiden tutkimusten mukaan sijoitettujen lasten vanhemmilla oli enemmän työttömyyttä kuin koko väestöön verrattaessa. Suurin osa sijoitettujen lasten vanhemmista oli työelämän ulkopuolella. Monilla työttömistä vanhemmista oli taustalla myös pitkäaikaista työttömyyttä. Työelämästä oli voitu syrjäytyä esimerkiksi päihteidenkäytön vuoksi tai heikon psyykkisen ja fyysisen voimien vuoksi. (Hiitola 2008, 23; Saarikallio-Torp ym. 2010, 258; Heino ym. 2016, 60–67.)

Lapsen sijoittamisen taustalla perheillä oli usein taloudellisia vaikeuksia ja he olivat saaneet pitkäaikaista toimeentulotukea (Hiitola 2008, 23; Saarikallio-Torp ym. 2010, 257–258; Kestilä ym. 2012, 46–48; Heino ym. 2016, 60–67). Toimeentulotuen saannin perusteella sijoitettujen lasten perheissä oli tuntuvaa köyhyyttä. Sijoitettujen lasten vanhemmat saivat myös vertailuväestöön nähden huomattavasti enemmän sairausperusteisia etuuksia ja olivat muuhun väestöön verrattuna useammin työkyvyttömyyseläkkeellä. Mielenterveysongelmat olivat yleisimpiä syitä työkyvyttömyyseläkkeen taustalla. (Saarikallio-Torp ym. 2010, 241–247.)

HuosTa-hankkeen tutkimuksen mukaan vanhemmilla, joiden lapsi oli sijoitettu teini-ikäisenä, oli parempi sosioekonominen asema kuin pienten lasten vanhemmilla. He olivat paremmin kiinnittyneitä työelämään ja heidän taloudellinen tilanteensa oli hieman parempi. Alle kouluikäisten lasten perheissä tilanne oli kuitenkin heikoin, sillä noin puolet äideistä oli työttömänä, eläkkeellä tai pitkäaikaissairaita. Pienten lasten perheiden taloudellinen tilanne oli usein huono ja perheet saivat toimeentulotukea huomattavasti enemmän kuin muut perheet. (Heino ym. 2016, 61–65.)

Tutkimusten mukaan vanhempien ongelmallinen käyttäytyminen näkyi usein sijoitusten taustalla. Vanhempien mielenterveysongelmat näkyivät suuressa osassa lasten perheitä ja vaikuttivat merkittävästi noin joka kolmannen sijoituksen taustalla. Lisäksi vanhemman alkoholinkäyttö, vanhemman muu päihteiden tai huumeiden käyttö, rikollinen elämäntapa, pahoinpitely tai sen epäily sekä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö tai sen epäily olivat osassa tapauksissa vaikuttavina tekijöinä

sijoituspäätöksiin (Myllärniemi 2006, 106–107; Hiitola 2008, 26–27; Heino ym. 2016, 67–70).

Muita vanhemmuuteen liittyviä tekijöitä sijoitusten taustalla olivat esimerkiksi vanhemman fyysinen sairaus, tai vanhemman toiminnan ohjaamisen vaikeus esimerkiksi kehitysvammaisuudesta tai muusta syystä johtuen. Toiminnan ohjaamisen vaikeudella tarkoitetaan sitä, että vanhemman on vaikea ohjata omaa ja lapsensa toimintaa, vaikka vanhempaa yritettäisiin tukea. (Heino ym. 2016, 68–69.) Tutkimusten mukaan vanhemmuuteen ja kasvatustyyliin liittyviä tekijöitä sijoitusten taustalla olivat lisäksi vanhemman uupumus ja jaksamattomuus, sekä kasvatustyylin sopimattomuus lapselle. Lapsen hoidon laiminlyönti, kyvyttömyys lapsen tarpeisiin vastaamisessa ja vanhemman avuttomuus näkyivät myös monien sijoitusten taustalla. Perheen sisäiset ristiriidat, vuorovaikutuksen ongelmat uusperheiden välillä ja kaoottinen perhe-elämä olivat noin joka toisen lapsen tilanteen taustalla. (Myllärniemi 2006, 106–107; Hiitola 2008, 26; Heino ym. 2016, 67–70)

Lapsen kodin ulkopuoliseen sijoittamiseen liittyy useita tekijöitä koskien lapsen perhettä, lähisuhteita ja elinympäristöä, mutta kaikki sijoituspäätösten taustalla olevat tekijät eivät kuitenkaan liity vanhempien ja perheen tilanteeseen. Osa tekijöistä liittyy myös lapsen taustoihin ja ominaisuuksiin, esimerkiksi lapsen terveydentilaan sekä lapsuuteen ja nuoruuteen liittyviin tekijöihin, kuten itsenäistymiseen ja oman identiteetin etsintään. Esimerkiksi lapsen ja nuoren ongelmallinen käyttäytyminen, kuten päihteidenkäyttö ja rikollisuus, sekä ongelmat koulunkäyntiin ja opiskeluun liittyen ovat usein huostaanottoon ja sijoitukseen vaikuttavia tekijöitä. (Myllärniemi 2006, 106–107; Hiitola 2008, 30–31; Heino ym. 2016, 71–76.)

Teini-ikäisten lasten sijoituspäätösten taustalla vaikuttavat etenkin nuorten omaan käytökseen liittyvät tekijät, kun taas pienten lasten huostaanottotilanteiden taustalla voimakkaimpina vaikuttavat perhetekijät ja vanhempien ongelmat (Myllärniemi 2006, 106; Kestilä ym. 2012, 37, 46–48). Tosin myös teini-ikäisten lasten käyttäytymisen, ja sitä kautta huostaanoton ja sijoituksen taustalla voivat vaikuttaa vanhempien ongelmat nuorten varhaisemman lapsuuden aikana (Saarikallio-Torp ym. 2010, 241).

Syyt ja olosuhteet sijoitusten taustalla vaihtelevat ja tapahtumasarjat ennen huostaanottoja ovat usein monimutkaisia. (Svensson 2014, 11). Lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle on seurausta monista tekijöistä, ja usein tilanteeseen liittyy perheessä pitkään jatkunut tuen, hoidon ja palvelujen tarve, joka jatkuu myös

sijoituksen alettua (Saarikallio-Torp ym. 2010, 259–260; Heino ym. 2016, 104). Verrattaessa lastensuojelun avohuollon asiakkaiden tilanteisiin, huostaanoton ja sijoituksen tapahtuessa asiakkaiden ongelmat olivat vakavampia sekä monimutkaisempia. Huostaanottoon päädytäänkin vain ääritilanteissa. (Hiitola 2008, 27–29; 48.) Lastensuojelussa asiakkaina olevat perheet ja lapset ovat vaativia ja moniongelmaisia; heillä on samanaikaisesti paljon erilaisia vaikeuksia sekä kasautuneita ongelmia (Myllärniemi 2006, 107; Hiitola 2008, 27–29; 48; Saarikallio-Torp ym. 2010, 259–260).

Sijoitettujen lasten vanhempien monimuotoiset ongelmat kuormittavat sekä vanhempien että lasten arkea. Perheiden köyhyys, erilaiset sairaudet ja työkyvyn ongelmat voivat synnyttää kehän, jossa huono-osaisuus jatkuu hyvin pitkään. Jotta huono-osaisuuden kierre saataisiin katkaistua, tarvitsevat lastensuojelun perheet pitkäjänteistä ja erityistä tukea elämänhallinnan ja itsetunnon parantamiseksi, sekä sosiaalisten kontaktien lisäämiseksi. (Saarikallio-Torp ym. 2010, 259–260.)

3.2 Jaettu vanhemmuus

Lapsen huoltajina toimivat lapsen vanhemmat tai muut henkilöt, joille on uskottu lapsen huolto. Lapsen huoltaja on aina ensisijaisesti vastuussa lapsen hyvinvoinnista ja kehityksestä. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361; Lastensuojelulaki 13.4.2007/471.) Jos huoltaja ei ole kyennyt tuettunakaan huolehtimaan lapsen huollosta, voidaan huoltajalta siirtää pois vastuu lapsen huollosta sekä siihen kuuluva oikeus päättää lapsen asioista (Araneva 2016, 314). Lastensuojelulain mukaan lapsen huollon vastuu siirtyy huoltajalta sosiaalihuollon toimielimelle kun lapsi otetaan huostaan. Tämän myötä huoltajalla ei ole enää oikeutta päättää lapsen huollosta, kasvatuksesta ja muusta hoidosta, olinpaikasta, opetuksesta tai terveydenhuollosta. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/471.) Huoltajalla on kuitenkin aina huostaanotosta huolimatta oikeus päättää lapsensa nimi, kansalaisuus ja mihin uskontokuntaan hän kuuluu (Araneva 2016, 320).

Sijoituksen jälkeen vanhemmuus ei kuitenkaan pääty, vaan se muuttaa muotoaan. Vanhemmat ovat aina lapsensa biologisia vanhempia, vaikka heillä ei ole mahdollisuutta jokapäiväiseen huoltajuuteen. (Kujala 2003, 18; 46.) Lapsen ja vanhemman suhde on aina erityinen ja ainutlaatuinen. Vanhemman suhteessa lapseen on yleensä aitoa rakkautta ja kiintymystä, vaikka vanhempi ei pystyisi huolehtimaan

lapsestaan riittävän hyvin. (Kujala 2003, 5; Pitkänen 2011, 23.) Lapsen eheytyksen kannalta on tärkeää huomioida tämä suhde ja osoittaa lapselle, että vanhemmat kuuluvat sijoituksesta huolimatta lapsen elämään (Pitkänen 2011, 23).

Lisäksi lastensuojelulaissa painotetaan, että sijaishuollossa olevalle lapselle tulee turvata ne jatkuvat sekä turvalliset ihmissuhteet, jotka ovat hänen kehitykselleen tärkeitä. Lapsella on sijoituksen aikana oikeus tavata ja pitää yhteyttä vanhempiin, sisaruksiin ja muihin läheisiin henkilöihin. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/471.) Lapsen ja läheisten yhteydenpidon tukemisella pyritään säilyttämään lapselle tärkeät ihmissuhteet huostaanotosta ja sijoituksesta huolimatta. Jos lapsi ei ole nähnyt vanhempaansa pitkään aikaan, tai suhde vanhempiin on huono huostaanoton vuoksi, tulee sijaishuollon yrittää tukea ja edistää lapsen ja vanhemman suhdetta. Lapsen ja läheisen yhteydenpito voi olla merkityksellistä myös esimerkiksi lapsen kulttuurisen, kielellisen sekä uskonnollisen taustan huomioinnissa. Yhteydenpitoa ja sen toteuttamisvaihtoehtoja arvioidaan lapsen edun mukaan. On tärkeää pohtia, mitkä ovat parhaat vaihtoehdot lapsen läheisten ja jatkuvien ihmissuhteiden turvaamiseksi. (Araneva 2016, 329–331.)

Kujala (2003, 46–47) avaa erilaisia vanhemmuuden käsitteitä, jotka kuvaavat vanhemmuuden roolia. Vanhemmuus voi olla esimerkiksi biologista, psykologista, sosiaalista, etävanhemmuutta tai jaettua vanhemmuutta. Sijoituksen jälkeen sijaishuolto vastaa enimmäkseen lapsen huolenpidosta ja kasvatuksesta, eli se toteuttaa suurelta osin sosiaalista vanhemmuutta. Psykologinen vanhemmuus eli tunnesuhde voi kuitenkin kuulua suurimmaksi osaksi biologiselle vanhemmalle.

Sijoitettujen lasten vanhemmista puhutaan usein juuri biologisina vanhempina, mutta vanhemmuuden roolia sijoituksen jälkeen kuvaa paremmin etävanhemmuus tai jaettu vanhemmuus, eli rinnakkaisvanhemmuus. Etävanhempana on mahdollista toteuttaa kaikkia osa-alueita vanhemmuudesta jonkin verran, ei kuitenkaan yhtä laajasti kuin asuessaan lapsensa kanssa. Sijoitettujen lasten vanhemmat kokevat usein etävanhemmuuden termin sisältävän enemmän vanhemmuutta ja antavan sille suuremman merkityksen kuin biologisen vanhemmuuden termi. (Kujala 2003, 14; 46–47.)

Sijoitetuilla lapsilla voi olla elämässään monia tahoja toteuttamassa vanhemmuuden eri rooleja. Biologisten vanhempien kanssa vanhemmuuden rooleja jakavat mahdollisesti isovanhemmat sekä muut sukulaiset, lastensuojelulaitoksen työntekijät tai

sijaisvanhemmat sekä esimerkiksi tukihenkilöt. (Ylitalo 2011, 22.) Jaetussa vanhemmuudessa sijoitetun lapsen vanhemmuutta toteutetaan yhdessä vanhemman ja sijoituspaikan henkilökunnan kanssa, eli vanhemmuuteen osallistuu useita eri henkilöitä (Kujala 2003, 46–47). Lapsen sijoituksen jälkeen vanhempi kasvaa uudenlaiseen rooliin vanhempänä, mikä saattaa olla joskus haastavaakin (Heinonen 2015, 51). Lapsen vanhemmille onkin tärkeää selkeyttää vanhemmuuden rooli sijaishuollon aikana (Järvinen ym. 2012, 85). Myös muiden vanhemmuuden rooleja toteuttavien tahojen kannattaa pohtia mitä osa-aluetta kukin voisi hoitaa. Jotkut osat vanhemmuudesta ovat lapselle tärkeitä erityisesti hänen biologisten vanhempien antamana ja toiset vanhemmuuden osa-alueet sopivat erityisesti sijaishuollon henkilökunnan vastuulle (Ylitalo 2011, 22–23). Toimiva jaettu vanhemmuus on usein tae siitä, että sijoitus on tuloksellinen. (Järvinen ym. 2012, 85.)

3.3 Vanhemmuuden tukeminen ja yhteistyö läheisten kanssa

Lapsen sijoitus voidaan tehdä vanhempien suostumuksella tai vastoin vanhempien tahtoa. Lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle aiheuttaa tavasta huolimatta aina vakavan kriisin sekä lapsen että vanhemman elämään. (Kujala 2003, 9; 11.) Hiltusen (2015, 101–102) mukaan lapsen huostaanoton jälkeen vanhemman ensimmäinen reaktio voi olla lamaannus tai järkytys. Vanhemmalla ei välttämättä ole sanoja, joilla kertoa kokemuksesta tai käsitellä asiaa. Lapsen sijoitus kodin ulkopuolelle voi tuntua epäonnistumisena sekä vanhempänä että ihmisenä. Suuren elämänmuutoksen keskellä niin lapsi kuin vanhempi tarvitsevat riittävää tukea (Kujala 2003, 9; 11).

Vanhemmat tarvitsevat tukea käsitelläkseen lapsen sijoitusta sekä selviytyäkseen sijoitusta edeltävästä elämäntilanteesta eteenpäin. Sijoituksen aikana on tärkeää työstää vanhemman kanssa kriisiä ja mahdollistaa lapsen ja vanhemman välisen suhteen jatkuminen ja sen kehittyminen. (Kujala 2003, 11; Järvi & Hägglund 2015, 42.) Vanhemmat tarvitsevat yksilöllistä tukea etävanhemmuuteen sekä omien voimavarojensa löytämiseen ja niiden vahvistamiseen. Jokaisella vanhemmalla tulisi olla oikeus omaa kuntoutumista edistävään tukeen vaikean elämäntilanteen keskellä. (Kujala 2003, 11; Pitkänen 2011, 23; Svensson 2014, 78.)

Sosiaalityöntekijät tekevät sijoitustilanteessa työtä vanhempien kanssa ja pyrkivät tukemaan heitä avohuollon tukitoimilla. Vanhempien ei ole kuitenkaan aina helppo vastaanottaa apua ja tukea sosiaaliviranomaisilta, sillä nämä ovat tehneet lapsen

sijoituspäätöksen. Vaikeinta tämä on tilanteessa, jossa vanhemmat vastustavat sijoituspäätöstä. Tuen antajana voi tällöin toimia paremmin jokin muu taho, kuten esimerkiksi järjestö. Vanhemmat kokevat usein syyllisyyttä ja häpeää tilanteessa, jossa he ovat menettäneet lapsensa. Tämän vuoksi vanhempien saattaa olla erittäin vaikea puhua asioista myös lähipiirin tai ulkopuolisten kanssa. Kriisin käsittely ja tuen saaminen on kuitenkin tärkeää, jotta vältetään esimerkiksi vanhempien mielenterveysongelmien paheneminen tai päihteidenkäytön lisääntyminen. (Kujala 2003, 9; 14.)

Perheen jälleenyhdistämisen tavoitetta ajatellen, on sijaishuollon tärkeä edistää ja tukea lapsen ja vanhemman yhteydenpitoa sekä tukea vanhempaa tarvittavilla palveluilla sijaishuollon aikana. Huostaanotetulle lapselle tehtävässä asiakassuunnitelmassa on kirjattuna muun muassa miten yhteydenpito läheisiin toteutetaan ja miten perheenyhdistämisen tavoite otetaan huomioon lapsen edun mukaisesti. (Araneva 2016, 180–181.) Myös sijoitetun lapsen vanhemmalle tulisi tehdä lastensuojelulain mukainen asiakassuunnitelma yhdessä vanhemman kanssa (Lastensuojelulaki 13.4.2007/471). Vanhemman asiakassuunnitelmaan voidaan kirjata esimerkiksi tulevaisuuden suunnitelmia tai haaveita, sekä vanhemman vahvuuksia ja voimavaroja. On tärkeää myös käydä läpi vanhemman elämäntilannetta sekä kuvata vanhemmuuden tavoitteita ja sijoituksen aikaista yhteydenpitoa lapseen. (Pitkänen 2011, 62–64.)

Asiakassuunnitelma voi toimia työvälineenä vanhempien kuntoutumisen tukemisessa. Suunnitelman avulla vanhempi ymmärtää paremmin, mitä asioita häneltä odotetaan ja mitä tukea hän saa kuntoutumiseensa. (Pitkänen 2011, 62–64.) On tärkeää sopia vanhempien kanssa selkeästi, miten vanhemmat ja muut läheiset omalla toiminnallaan tukevat parhaiten asiakassuunnitelman tavoitteiden saavuttamista. Vanhemmalle on myös annettava mahdollisimman paljon mahdollisuuksia osallistua lasta ja sijoitusta koskevaan suunnitteluun ja päätöksentekoon. (Järvinen ym. 2012, 85.) On tärkeää, että vanhempi voi osallistua suunnitelman laatimiseen ja saa määritellä itse omia tavoitteitaan, jolloin suunnitelma tukee paremmin vanhemman kuntoutumista. Suunnitelmaa voidaan käyttää apuna suunnitellessa vanhempaa kuntouttavaa ja tukevaa moniammatillista työskentelyä. (Pitkänen 2011, 62–64.)

Kun vanhemmat ohjautuvat tarvitsemiinsa palveluihin, on lapsen oikeus yhteydenpitoon ja vanhempien tapaamisiin paremmin turvattu. Aktiivinen työskentely vanhempien kanssa parantaa mahdollisuutta lapsen kotiutumiseen. (Araneva 2016,

253–254.) Kuitenkin, kun lapsi sijoitetaan, jäävät vanhemmat ja läheiset liian usein ilman heidän tarvitsemaansa tukea, kuntoutusta tai hoitoa (Sinkkonen & Tervonen-Arnkil 2015, 155). Joskus vanhemmat ovat jääneet aivan yksin kriisin keskelle. Niin biologiset vanhemmat kuin sosiaaliviranomaisetkin kokevat, että vanhempien tulisi saada enemmän tukea. (Kujala 2003, 9; 11; Järvi & Hägglund 2015, 42.) Sijoitettujen lapsien vanhempien kanssa työskentely sijoituksen aikana ei kuitenkaan tällä hetkellä ole koordinoitua ja vanhemmille kohdistettuja palveluita on liian vähän (Pitkänen 2011, 64–65).

Sijoitettujen lasten vanhempien tuen tarpeet ovat moninaisia, mikä vuoksi he tarvitsevat palveluita eri sektoreilta ja näin ollen lastensuojelutyöllä ei voida pelkästään tukea vanhempia. Vanhempien kuntoutumisen kannalta onkin tärkeää, että moniammatillinen työskentely on toimivaa. (Pitkänen 2011, 28.) Huomio saatetaan kuitenkin kiinnittää vain esimerkiksi vanhemman päihdeongelmaan, mutta tämän taustalla oleva mielenterveyden ongelma voi jäädä hoitamatta. Huostaanottojen kierteen katkaisemiseksi tulisi vanhempien ongelmia hoitaa laajemmin. (Sinkkonen & Tervonen-Arnkil 2015, 154–155.) Jotta asiakas saisi laadukkaita ja oikeanlaisia palveluita, tulisi esimerkiksi päihdehuollon ja lastensuojelun kehittää yhteisiä palveluita. Vanhemmalle tulisi lisäksi tarjota yksilöllisiä ja toimivia lastensuojelun palveluita sekä vertaistukea. (Pitkänen 2011, 27–28; Järvi & Hägglund 2015, 43.)

Vanhempien tukemisessa voidaan hyödyntää esimerkiksi huostaanotettujen lasten läheisten vertaisryhmiä, erilaisten taitojen kehittämisen ryhmiä (leipominen tai käsityöt), vanhemmuuden arviointia (kortit tai lomakkeet), parisuhdeneuvontaa, kasvatustilanteiden videoimisharjoituksia tai päihdehuollon palveluita (Taskinen 2012, 143). Lastensuojelussa työskentelevien ammattilaisten mukaan vanhempia tulisi tukea enemmän myös heidän arjessaan ja jokaiselle tulisi osoittaa heti sijoituksen alkaessa oma työntekijä. Lisäksi vanhempien kanssa tulisi käydä tarpeeksi selkeästi läpi huostaanottoon liittyviä päätöksiä. Avoimuus, päätösten selittäminen ja perustelu on tärkeää huostaanotto-prosessin jokaisessa vaiheessa. (Järvi & Hägglund 2015, 42.)

Lastensuojelulain (13.4.2007/471) 4 §:ssä säädetään lastensuojelun keskeisistä periaatteista, jotka ohjaavat lastensuojelun päätöksentekoa ja toteuttamista lapsen edun mukaisesti. Lapsen sijoituksessa korostuu aina ensisijaisesti lapsen suojeleminen ja tällä perheeseen kohdistuvalla interventiolla puututaan laajasti perheen yksityisyyteen (Pitkänen 2011, 25). Yksi lastensuojelun keskeisistä periaatteista onkin toimia hienovaraisesti ja keskinäistä kunnioitusta osoittaen kaikissa lastensuojelun

toimenpiteissä. Lapsen ja perheen kanssa työskennellessä on kunnioitettava heidän vakaumustaan ja yksityisyyttään, sekä toimittava ihmisarvoa loukkaamatta. Hienovaraisuus ja keskinäinen kunnioitus luo mahdollisuuden toimivalle yhteistyölle sekä tavoitteelliselle työskentelylle perheen ja työntekijöiden kesken. (Araneva 2016, 173; 177.)

Biologisten vanhempien asenteet ja oma toiminta vaikuttavat siihen, kokeeko lapsi voivansa asettua sijoituspaikkaan ja miten hän sopeutuu uuteen ympäristöönsä. Vanhemmat voivat olla yhteistyöhaluttomia ja estää lasta kiinnittymästä sijoituspaikkaan esimerkiksi arvostelemalla sijoituspaikan toimintaa. Huostaanoton purkua vaativien vanhempien kanssa yhteistyön muodostuminen voi olla vaikeaa. (Sinkkonen & Tervonen-Arnkil 2015, 148; 154.)

Kun lapsi sijoitetaan, voi vanhempi kokea perheen jälleenyhdistämisen mahdollisuudet toivottomiksi, mutta toisissa tapauksissa lapsen sijoitus voi toimia motivaation lähteenä omalle kuntoutumiselle. Vanhempien kanssa työskentelevien ammattilaisten tulisi yrittää säännöllisesti motivoida ja tukea vanhempaa sijoituksen aikana. Jos vanhemman motivoitumiseen ei panosteta, voi tilanne tuntua vanhemmasta toivottomalta ja tämä taas voi heikentää yhteistyötä vanhemman kanssa sekä vanhemman kuntoutumista. (Pitkänen 2011, 26–28.) Työntekijöiden haasteena onkin saada vanhemmat uskomaan omiin mahdollisuuksiinsa kuntoutumisen polulla. Tätä helpottaa luotettava asiakassuhde, jossa vanhempi kokee, että häntä autetaan. (Pitkänen 2011, 26–28; Gladstone ym. 2014, 56.)

Lasten ja perheiden kanssa tehtävässä työssä on lähtökohtana vastuullisen vanhemmuuden tukeminen, vanhempien kumppaniksi asettuminen ja perheiden elämänhallinnan edistäminen. Kumppanuuden syntymisen mahdollistavat asiakkaan ja ammattilaisten keskinäinen yhteistyö ja arvostus. Kumppanuus pohjautuu tasavertaiseen vuoropuheluun eli dialogiin, ja edellyttää molempien osapuolten osallisuutta. Osallisuus mahdollistaa omien kokemusten jakamisen, palautteen saamisen sekä uusien näkökulmien löytämisen vuoropuhelussa. Osallisuuden toteutuminen edellyttää luottamuksellista ja turvallista yhteistyösuhdetta ja osapuolten keskinäistä hyväksyntää. Perheen elämänhallinta ja osallisuus lisääntyvät, kun perheen kykyjä ja vahvuuksia tunnistetaan ja kehitetään. Kumppanuuden toimiessa, sekä osallisuuden ja elämänhallinnan lisääntyessä myös perheiden tukeminen mahdollistuu paremmin. (Helminen 2006, 10–12; 204–205; Vilén ym. 2008, 198.)

Kujala (2015, 34) toteaa, ettei lapsien tilanteita voida auttaa kokonaisvaltaisesti, ellei lasten läheisiä auteta, ja elleivät viranomaiset ja sijaishuollon työntekijät rakenna läheisten kanssa aitoa yhteistyösuhdetta. Toimivan yhteistyösuhteen avulla perheet saadaan helpommin ottamaan vastaan palveluita, sitoutumaan työskentelyyn ja työskentelyn tulokset ovat parempia. (Gladstone 2014, 56; Horwitz & Marshall 2015, 289.) Sijaishuollossa työntekijöiden tulisikin olla vierellä kulkijan roolissa sekä antaa rohkaisevaa ja kannustavaa tukea kaikille huostaanotettujen lasten vanhemmille ja läheisille (Järvi & Hägglund 2015, 42).

3.4 Vertaistuki ja läheisen voimaantuminen

Kujala (2015, 19–20) ja Svensson (2014, 78) painottavat, että sijoitettujen lasten vanhempia ja läheisiä ei tule jättää yksin. Heille tulisi järjestää ammattilaisten tai vertaisten tarjoamaa tukea, jos he ovat halukkaita ottamaan sitä vastaan. Sijoitettujen lasten vanhemmille ja läheisille tarkoitetuista tukimuodoista yhdeksi merkittäväksi on noussut vertaistukitoiminta. Vanhempien vertaistuen avulla tuetaan vanhemmuuden vahvistumista sekä vanhemman selviytymistä omassa elämässä, ja näiden myötä edistetään myös lasten hyvinvointia.

Vertaistuki on avun muoto, jossa yhteisiä kokemuksia omaavat ihmiset saavat toisiltaan tukea, jota ei muilta tahoilta pysty saamaan. Ihmiset ymmärtävät toisiaan yhteisen kokemuksen kautta paremmin, kuin ihmiset, jotka eivät ole kokeneet vastaavaa. (Holm ym. 2009, 11.) Vertaistuki perustuu siis kokemuksen tuomaan asiantuntijuuteen (Holm ym. 2009, 12; Mehtola 2013, 7). Vertaistoiminnassa tunnusomaista ovat osallistujien välinen luottamus, tasa-arvo ja kunnioitus, osallisuus sekä usko jokaisen ihmisen omiin voimavaroihin (Mehtola 2013, 7).

Vertaistuki voi olla kahdenkeskeistä tukea tai ryhmässä toteutettavaa, ja sitä voidaan toteuttaa kasvokkain, tai esimerkiksi internetin sekä puhelimen välityksellä. Vertaistukitoiminta lisää sosiaalista pääomaa ja hyvinvointia yhteiskunnassa. Se on yhteiskunnallisesti merkityksellistä toimintaa erityisesti auttaessaan vaikeissa elämäntilanteissa olevia ihmisiä. Vertaistukiryhmät voivat auttaa muutos- ja sopeutumisprosesseja läpikäyviä ihmisiä tunnistamaan ja ilmaisemaan omia tunteitaan.

Vertaistukitoiminta on monesti ennalta ehkäisevää tukea ja vahvistaa osallistujan elämänlaatua, mutta varsinaista terapiaa se ei ole. (Holm ym. 2009, 5, 10–12.)

Sijoitettujen lasten vanhemmille tarkoitetuissa vertaistukiryhmissä vanhempi voi saada erityistä tukea kriisiinsä. Sijoitusten taustalla olevat syyt ja lapsen ikä saattavat erota paljonkin toisistaan eri vanhempien kohdalla, mutta kokemus lapsen sijoittamisesta yhdistää erittäin vahvasti vanhempia. Vertaistukitoiminnan voimana on se, että vanhemmat pääsevät purkamaan omia ajatuksiaan ja tunteitaan toisten, saman kokeneiden vanhempien kanssa. Vertaistukitoiminnassa voidaan yhdessä pohtia sijoitukseen liittyviä asioita ja kuulla muiden vanhempien kokemuksia. Muiden saman asian kokeneiden tarinan kuuleminen voi olla vanhemmasta helpottavaa. Vanhemmasta voi olla lohdullista tietää, ettei ole ainoa vaikean tilanteensa kanssa. (Kujala 2003, 17; Kujala 2015, 20; Svensson 2015, 11.) Kun ihmiset ovat samanlaisessa elämäntilanteessa, he tietävät hyvin millaisia tunteita tilanteessa voi nousta esiin. Vertaistoimintaan osallistuessaan ihmiset kokevat tulewansa ymmärretyksi erittäin helposti ja kokevat saavansa erilaista empatiaa, kuin mitä läheiset tai ammattilaiset pystyvät antamaan. Joillekin ihmisille vertaisryhmä voi olla ainoa paikka purkaa omia ajatuksiaan ja tunteitaan ja näin ollen tulla kuulluksi. (Holm ym. 2009, 18.)

Vertaistoiminnan avulla vanhempi voi lisäksi oppia muiden kokemuksista ja löytää uusia voimavaroja. Asioista keskusteleminen ja tiedon välittäminen auttaa vanhempaa ymmärtämään esimerkiksi tavallisia kriisireaktioita, joita sijoitus aiheuttaa lapsessa ja vanhemmassa. Vanhempaa voi auttaa eteenpäin myös vertaisryhmätoiminnasta saadut rohkaisevat sanat ja kannustus, sekä ohjattu, vanhemmuutta vahvistava työskentely vertaisten kanssa. (Kujala 2003, 17.)

Vertaisryhmätoimintaan osallistuminen ei kuitenkaan ole monelle vanhemmalle helppoa (Kujala 2003, 23). Toimintaan osallistuminen vaatii rohkeutta, avoimuutta ja uskallusta jakaa omia tunteita (Holm ym. 2009, 12; Kujala 2015, 20). Lisäksi sijoitettujen lasten vanhemmat ovat usein kohdanneet monia vaikeuksia ja heidän voimavaransa ovat yleensä vähäiset. Vanhemmat tarvitsevat paljon tukea sekä rohkaisua osallistuakseen vertaistuelliseen ryhmään. Työntekijöiden tuleekin riittävästi tukea ja motivoida vanhempaa vertaistukitoimintaan osallistumisessa. (Kujala 2003, 23.)

Järvi & Hägglund (2015, 42) kuvaavat, kuinka vertaistoimintaan osallistuneiden sijoitettujen lasten vanhemmissa on tapahtunut paljon positiivisia muutoksia. Vertaistuen avulla vanhempien oma tarina on tullut selkeämmäksi ja he ovat ottaneet paremmin vastuuta omasta tilanteestaan. Tämän lisäksi heidän vanhemmuutensa on vahvistunut ja suhde sijoituspaikkaan on muodostunut paremmaksi. Vertaistoiminta luo lisäksi yhteisöllisyyttä ja tätä kautta myös turvallisuutta. Yhteisöt tuovat ihmisen elämään toivoa ja luottamusta ja näin edistävät uskoa tulevaisuuteen. (Holm ym. 2009, 10.) Vertaisuus ja osallisuus auttavat ihmistä selviytymään, palauttamaan heidän itsekunnioituksensa ja määrittelemään omia tavoitteitaan (Mehtola 2013, 7). Ulkopuolisuuden tunteesta taas voi seurata epätoivoa ja kyynisyyttä sekä kapea-alaisia ajattelumalleja (Holm ym. 2009, 10).

Vertaisryhmässä osallistujien toisilleen antama apu ja tuki lisäävät itsetuntoa ja luottamusta omiin kykyihin. Osallistujat voivat rohkaistua muiden esimerkistä ja uskoa selviytymiseen ja muutoksen mahdollisuuteen. Vertaisryhmä mahdollistaa siis osallistujien voimaantumisen. (Holm ym. 2009, 18–19.) Voimaantumisen (empowerment) määrittely ei ole yksinkertaista ja käsitykset voimaantumisesta saattavat vaihdella eri yhteyksissä (Heikkilä & Heikkilä 2005, 13). ”Empowerment” käsite on yleisesti suomennettu sanoiksi voimaantuminen tai valtaistuminen (Vilén ym. 2008, 23; Mahlakaarto 2010, 25). Voimaantumisessa on kyse sisäisen voiman tunteen lisääntymisestä, mikä tapahtuu ihmisen omien kokemusten ja oivallusten avulla (Vilén ym. 2008, 23–24).

Voimaantumista voidaan ajatella prosessina, joka mahdollistaa uusien aineellisten ja henkisten resurssien käyttöön otton. Voimaantumisprosessin avulla yksilö tai yhteisö saa elämäänsä lisää energiaa, voimaa ja voimavaroja. Voimaantuessaan ihmisen aktiivisuus ja oma-aloitteisuus kasvavat, halu kehittyä sekä taidot vaikuttaa asioihin lisääntyvät. Yleensä voimaantumiseen liittyy tavoite itsensä ja asioiden kontrollista ja hallinnasta, sekä ymmärrys omista rajoista ja mahdollisuuksista. Voimaantumisprosessissa ihminen kasvaa itsenäiseksi sekä riippumattomaksi. Voimaantuminen käynnistyy ihmisestä sisältä päin, eli sitä ei voida käynnistää ulkopuolelta tulevilla käskyillä. Jokainen ihminen työstää itse omaa yksilöllistä voimaantumisen prosessia. (Heikkilä & Heikkilä 2005, 14; 29–31; Vilén ym. 2008, 23–25; Mahlakaarto 2010, 25–29.)

Jokaisen ihmisen voimaantumisprosessi on erilainen, sillä ihmisissä ja heidän kyvyissään hyödyntää sosiaalista ympäristöä on eroja. Siksi samassa kontekstissakin

prosessit ovat yksilöllisiä. Ihmisillä on kuitenkin mahdollisuuksia vaikuttaa omaan ja muiden voimaantumiseen. Jotta yksilö kokisi voimaantuvansa yhteisössä, on hänellä oltava mahdollisuus aktiiviseen osallistumiseen ja vaikuttamiseen. Sosiaalinen vuorovaikutus ja tuki auttavat ihmistä voimaantumaan ja voimaantumisesta tulee monipuolista yhteistoiminnan avulla. Yhteistoiminnassa osallistujilla on mahdollisuus palautteen antoon ja prosessista tulee vastavuoroinen. Voimaantumisen lisääntyessä yleensä osallistuminen toimintaan lisääntyy. Aktiivinen osallistuminen taas tuo lisää mahdollisuuksia kehittää ja arvioida omaa voimaantumisen prosessia. (Heikkilä & Heikkilä 2005, 30–31; Mahlakaarto 2010, 31.)

Erilaisissa muutosprosesseissa, kuten esimerkiksi sijoitettujen lasten vanhempien kuntoutumisprosesseissa, on tärkeää ihmisen voimaantuminen (Heikkilä & Heikkilä 2005, 13–14; Pitkänen 2011, 23). Jos muutoksiin pyritään pakkokeinoin tai ylhäältä tulevin käskyjen avulla, heikkenevät ihmisten oma-aloitteisuus ja usko omiin kykyihin. Tällaisissa tilanteissa ihmiset eivät koe itse olevansa muutoksen takana ja voivat kokea itsensä voimattomiksi (powerless). Kun ihmistä tuetaan ja hänen omia voimiaan kehitetään ja nostetaan esille, saadaan käyttöön ihmisessä suuremmat voimavarat ja suorituskapasiteetti. Jos ihminen kokee, että hänellä on valtaa (power) omiin asioihinsa, on hänellä enemmän voimia ja halua kehittyä ja käynnistää muutoksia itsessään ja ympäristössä. (Heikkilä & Heikkilä 2005, 13–14.) Kuntoutuminen ja voimaantuminen liittyvätkin vahvasti toisiinsa sekä edistävät toisiaan (Hiltunen 2015, 40–41).

Sijoitettujen lasten vanhempien voimaantuminen ja kuntoutuminen näkyy vanhempien elämässä monella tapaa: vanhemman omat voimavarat lisääntyvät, terveydentila muuttuu, elämänhallinta vahvistuu ja vanhempi pystyy paremmin toimimaan arjessa sekä vanhemmalla on suuremmat mahdollisuudet ottaa vastuuta itsestään ja lapsen elämästä (Pitkänen 2011, 24). Kun lapsi näkee vanhempansa selviytyvän vaikeista asioista, tukee se myös lapsen omaa selviytymistä. Vanhempien elämässä tapahtuvat myönteiset muutokset tuovat usein lapsille ja nuorille toiveikkuutta sekä uskoa myös heidän omiin voimavaroihinsa. (Saarikallio-Torp ym. 2010, 238.)

4 PERHETYÖN KEHITTÄMINEN CTM OY:SSÄ

4.1 Kehittämistyön lähtökohdat

Opinnäytetyömme toimeksiantaja oli CTM Oy, joka on lastensuojelupalveluita tuottava yritys. Sen palveluihin kuuluvat sijaishuolto, itsenäistymisasunnot, pihakoulu, jälkihuolto, perhepalvelut sekä avohuollon ja sijaishuollon tukipalvelut. (CTM Oy 2017.) Toiminnallisen opinnäytetyömme kehittämistehtävänä oli kehittää ja lisätä CTM Oy:n pienryhmäkodeissa tehtävää perhetyötä ja läheisten vertaisuutta tukevaa toimintaa. Perhetyötä ja vertaistoimintaa oli tarkoitus kehittää järjestämällä yksi yhteinen, läheisten osallisuutta, vertaisuutta ja rinnakkaisvanhemmuutta tukeva toimintapäivä CTM Oy:n kahden pienryhmäkodin, Merilinnan ja Myllylinnan, lapsille ja heidän läheisilleen. Kehittämistyömme tuotoksena syntynyt malli läheisten toimintapäivästä auttaa pienryhmäkoteja järjestämään läheisiä osallistavaa ja tukevaa toimintaa jatkossakin. Tämän kaltaisten päivien myötä ohjaajien ja läheisten välinen yhteistyö voi kehittyä ja perhetyön toteuttaminen helpottua.

Myllylinnassa ja Merilinnassa on molemmissa yksiköissä seitsemän 8-16-vuotiaasta lasta. Osa lapsista on sisaruksia. Molemmat pienryhmäkodit sijaitsevat Kaksikerrassa Turussa hienoissa maisemissa vesien ja metsien välittömässä läheisyydessä. Isossa pihapiirissä on omakotitalo, ja tilavien yhteisten tilojen lisäksi kaikilla lapsilla on persoonallisesti sisustetut omat huoneet.

Toimintapäivään osallistuva läheinen sai olla esimerkiksi vanhempi, isovanhempi tai kummi. Läheinen henkilö voi olla lapselle kuka tahansa sellainen henkilö, jonka lapsi kokee tutuksi ja tärkeäksi (Saastamoinen 2010, 135). Toiveena toimeksiantajamme puolelta oli, että päivä on toiminnallinen, mukava ja rento. Päivässä toivottiin yhteistä tekemistä lasten kanssa ja jotakin aikuisten voimavaroja sekä vertaisuutta tukevaa toimintaa. Toimeksiantaja ehdotti, että perheille voisi luoda yhteisiä perinteitä ja joulun ollessa lähellä voisi opettaa jotakin tapakulttuuria, mutta ei kuitenkaan mitään uskonnollista.

Työmme oli toiminnallinen opinnäytetyö, jolle on ominaista tavoitella käytännön toiminnan järjestämistä, toiminnan ohjeistamista tai opastamista ammatillisessa kentässä (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9). Toiminnallisen opinnäytetyön prosessissa tehdään aina fyysinen tuotos tai siinä kehitetään jotain ammatillisen toiminnan osa-

aluetta. Toiminnallisen opinnäytetyön tuotos voi olla esimerkiksi toimintapäivä, leiri tai opas. Toiminnallisen osuuden lisäksi kirjoitetaan kehittämistyön raportti, joka koskee prosessia ja tehtyä tuotosta. Raportti tuo esille opiskelijan ammatillista tietotaitoa ja toimii näytteenä kehittämistyöstä. (Vilkkä 2006, 76–77; Salonen 2013, 25–26.) Toiminnallisessa opinnäytetyössämme järjestimme toimintapäivän, jonka toteuttamisessa yhdistyy käytännön toteutus ja raportointi.

Kehittämistehtävämme tavoitteena oli lisätä läheisten kokemusta siitä, että heitä kuunnellaan ja tuetaan rinnakkaisvanhemmuudessa. Tavoitteena oli myös edistää yhteistyötä läheisten kanssa ja saada heidät kiinnostumaan yhteisestä toiminnasta. Päivää suunniteltaessa tavoitteena oli, että kaikilta lapsilta osallistuisi joku läheinen toimintapäivään. Tällä tavoin saataisiin yhteys läheisiin, jotta vastaavien tapahtumien toteutus jatkossa olisi helpompaa ja saataisiin luotua pienryhmäkodeille yhteisiä uusia traditioita. Läheisten viettäessä aamupäivän keskenään ilman lasten läsnäoloa, pääsisivät he tutustumaan toisiinsa paremmin ja voisivat saada vertaistuen kokemuksia siitä, etteivät ole ainoita samassa tilanteessa.

Lisäksi tavoitteena oli, että jokainen paikalle tullut osallistuu päivän toimintaan ja tekemiseen omien kykyjensä mukaan sekä saa onnistumisen kokemuksia. Halusimme tuoda esille vanhempien voimavaroja ja edistää heidän tunnettaan hyväksytyksi tulemisesta. Meille kerrottiin, että vanhemmilta saadut lahjat ovat lapsille erityisen merkityksellisiä, joten tavoitteenamme oli myös se, että läheiset itse valmistaisivat jotain lapselleen päivän aikana. Iltapäivän yhteisessä osuudessa halusimme luoda läheisten ja lasten välille yhteisiä mukavia muistoja sekä yhdessä tekemisen kokemuksia.

Henkilökohtaisena tavoitteenamme oli saada kokemusta toimintapäivän järjestämisestä ja sijaishuollossa olevien lasten läheisten kohtaamisesta. Sijaishuollon työntekijän on tärkeää tehdä yhteistyötä lapsen läheisverkoston kanssa turvatakseen hänelle tärkeiden ihmissuhteiden jatkuvuus (Saastamoinen 2010, 135). Sijaishuollossa usein vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö on virallisten asioiden hoitoa ja lapsen asioista sopimista. Tämän lisäksi on mielestämme tärkeää luoda tilanteita, jotka mahdollistavat vapaamuotoisemman yhdessäolon ja tutustumisen. Tällaisten päivien avulla luottamuksellisen suhteen luominen on varmasti helpompaa. Tästä syystä halusimme järjestää toimeksiantajamme kanssa rennon ja iloisen päivän, jossa ei keskitytä ongelmiin vaan voimavaroihin.

4.2 Kehittämistyön prosessi ja aikataulu

Toimeksianto opinnäytetyönä tehtävästä lasten läheisille suunnatusta toimintapäivän järjestämisestä tuli huhtikuussa 2016 CTM Oy:n puolesta. Tartuimme aiheeseen, sillä toimeksiannossa yhdistyivät molempien kiinnostuksen kohteet asiakasryhmän suhteen. Meitä kiinnostaa erityisesti työ lastensuojelun perheiden parissa. Lisäksi halusimme tehdä toiminnallisen opinnäytetyön, jossa pääsemme yhdistämään teoriaan käytännöntyöskentelyn asiakkaiden kanssa.

Aiheen valinnan jälkeen sovimme sähköpostitse ensimmäisestä tapaamisesta toimeksiantajan kanssa. Tapasimme Merilinnan yksikön vastaavan ohjaajan toukokuussa 2016. Keskustelimme alustavasti opinnäytetyöstä ja toimintapäivää koskevista toiveista, tavoitteista ja käytännön järjestelyistä. Myllylinnan yksikön vastaava ohjaaja oli pyynnöstämme välittänyt omat opinnäytetyötä koskevat alustavat toiveensa Merilinnan yksikölle ennen tapaamistamme.

Tapaamisessa ideoimme toimintapäivän mahdollisuuksia, paikkaa ja ajankohtaa. Sovimme alustavasti, että toimintapäivä järjestettäisiin perjantaina 2.12.2016 molempien pienryhmäkotien lasten läheisille. Alun perin CTM Oy:n toiveena oli, että toimintapäivä olisi ollut pelkästään läheisille. Keskustelun tuloksena päädyimme kuitenkin siihen, että lapset olisivat osittain mukana päivässä. Pohdimme yhdessä toimeksiantajan kanssa, että läheiset osallistuisivat päivään varmemmin, jos he saavat esimerkiksi loppupäivästä nähdä lapsen ja viettää aikaa myös hänen kanssaan.

Tapaamisessa tutustuimme Merilinnan tiloihin sillä ajatuksella, että toimintapäivä voitaisiin järjestää jommassakummassa pienryhmäkodissa. Pohdimme myös sitä vaihtoehtoa, että päivän voisi järjestää jossakin ulkopuolisessa paikassa, jolloin emme olisi kummankaan yksikön maaperällä. Sovimme pitävämme syksyllä yhteisen palaverin molempien yksiköiden vastaavien kanssa ja suunnittelisimme päivää paremmin. Tätä ennen kävisimme tutustumassa myös Myllylinnassa.

Opinnäytetyön suunnitelma valmistui kesäkuun alkuun mennessä. Suunnitelmassa havainnollistimme opinnäytetyön teoreettista viitekehystä, toimme esille päivän tarkoitusta, pohdimme menetelmiä, joita tulisimme käyttämään ja kuvasimme prosessin alustavan aikataulun. Kesän aikana aloitimme varsinaisen teorian tiedon etsimisen ja kirjallisuuteen perehtymisen. Tutustuimme opinnäytetyön keskeisiin käsitteisiin ja asiakasryhmää koskevaan teorian tietoon. Kirjoitustyö alkoi kunnolla vasta syksyllä,

jolloin työstimme opinnäytetyön teoriaosuutta. Olimme kuitenkin kirjoittaneet jo prosessin alusta saakka työpäiväkirjaa, johon kirjasimme tapaamisissa sovittuja asioita, lähdemateriaaleja ja muita muistiinpanoja. Työpäiväkirjan avulla pystyimme hallitsemaan pitkän kehittämistyön prosessin paremmin.

Syyskuun alussa kävimme tutustumiskäynnillä Myllylinnassa, jossa tapasimme yksikön vastaavan ohjaajan ja tutustuimme tiloihin. Keskusteluissamme nousi esiin, että useimmat yksiköiden lasten vanhemmista ja muista läheisistä käyvät töissä ja osa heistä asuu kauempana. Tulimme siihen tulokseen, että lauantai olisi tämän vuoksi perjantaita parempi vaihtoehto toimintapäivälle, joten päätimme siirtää päivän lauantaille 3.12.2016. Yksikön vastaava ohjaaja ehdotti, että päivään voisi lisäksi yhdistää heillä perinteisesti ennen joulua vietettävän glögijuhlan. Juhlaan oli yleensä osallistunut moni läheinen, joten perinteeksi nousseen juhlan viettäminen ja sen liittäminen päivän yhteyteen voisi paremmin varmistaa läheisten osallistumisen päivään. Tulimme tapaamisessa myös siihen tulokseen yksikön vastaavan ohjaajan kanssa, että päivä järjestetään Myllylinnan tiloissa.

Pidimme lokakuun alussa yhteispalaverin Myllylinnassa molempien yksiköiden vastaavien ohjaajien kanssa. Suunnittelimme toimintapäivän sisältöä ja pohdimme, että järjestäisimmekö sittenkin molemmille yksiköille omat toimintapäivät yhden yhteisen päivän sijaan. Aikaisemman kokemuksen pohjalta oli kuitenkin mahdollista, että osallistujamäärä on pieni, joten pitäydymme alkuperäisessä ideassa. Pitämällä yhden yhteisen päivän varmistimme, että paikalla olisi todennäköisemmin useampi henkilö.

Olimme tehneet tapaamista varten ehdotuksen päivän sisällöstä ja aikataulusta. Tapaamisessa sovimme päivän ja valmistelujen aikataulun, sekä teimme alustavan rungon päivän sisällöstä. Aamupäivä olisi yhteinen kummankin yksikön läheisille ja lapset olisivat tämän ajan poissa Myllylinnasta. Päivään osallistuneiden läheisten lapset osallistuisivat ruokailuun, ja tämän jälkeen kaikki jatkaisivat iltapäivää omissa yksiköissään viettäen glögijuhlaa. Yksiköiden toiveesta iltapäivää vietettäisiin omissa yksiköissä sen sijaan, että Merilinnan väki olisi jäänyt Myllylinnan glögijuhlaan.

Sovimme tapaamisessa myös päivän markkinoinnista läheisille. Päätimme, että yksiköt kertovat alustavasti tulevasta päivästä lasten vanhemmille ja muille läheisille. Sovimme, että marraskuussa tekisimme kutsutekstin sekä lasten kanssa erilliset kutsukortit, jotka lähetettäisiin läheisille kirjoittamamme kutsutekstin mukana. Lasten

itse askartelemien kutsujen avulla vanhemmat saattaisivat kokea osallistumisen päivään tärkeäksi.

Syksyn aikana teimme opinnäytetyömme tietoperustaa valmiiksi. Samalla orientoiduimme teorian avulla tulevan toimintapäivämme asiakasryhmään ja menetelmiin. Marraskuussa, kolme viikkoa ennen toimintapäivää, pidimme Myllylinnassa palaverin, johon osallistui meidän lisäksi molempien yksiköiden vastaavat ohjaajat sekä opiskelija Merilinnasta. Olimme suunnitelleet päivän tarkempaa sisältöä ja kävimme suunnitelmaa läpi. Ideoimme yhdessä päivän ruokatarjontaa, päivän aikana tehtäviä toiminnallisia osuuksia ja pohdimme käytännön järjestelyitä ja työnjakoa. Teimme listaa toimintapäivää varten hankittavista ruuista ja tarvikkeista, sekä sovimme kuka hoitaa mitäkin päivän aikana.

Esittelimme tapaamisessa kirjoittamamme kutsutekstin (Liite 1) ja teimme tarvittavia muutoksia siihen. Pohdimme, että läheisten olisi hyvä ilmoittaa tulostaan oman yksikön vastaavalle ohjaajalle 30.11. mennessä, jotta osaisimme varata oikean määrän ruokaa toimintapäivää varten. Sovimme, että kumpikin yksikkö kirjaa ylös päivään ilmoittautuneet läheiset.

Olimme tehneet tapaamista varten myös mallikappaleita kutsuista, joita lapsien oli tarkoitus askarrella kanssamme. Sovimme, että Merilinnassa harjoittelussa oleva opiskelija tekee kutsut heidän yksikön lasten kanssa ja me teemme kutsut Myllylinnan lapsien kanssa. Sovimme myös, että molemmat yksiköt lähettävät kutsut (Liite 1) lasten läheisille kuluvalle viikolla. Kutsut lähetettiin aikataulun mukaisesti ja lisäksi yksikön vastaavat ohjaajat olivat läheisiin yhteydessä puhelimitse. Päivän lähestyessä teimme vielä päivää varten erilaisia valmisteluita, esimerkiksi kävimme ostoksilla ja teimme heijastimista mallikappaleita.

Viimeinen palaveri pidettiin yksikön vastaavien ohjaajien kanssa Myllylinnassa toimintapäivää edeltävänä päivänä. Sovimme vastaavien ohjaajien kanssa tarkan työnjaon toimintapäivää varten. Teimme toimintapäivän sisällöstä ja aikataulusta ohjeen (Liite 2) henkilökunnalle ja itsellemme. Sovimme, että Myllylinnan lapset lähtevät ohjaajan kanssa luistelemaan aamupäiväksi ja Merilinnan lapset tulevat ruokailuun mennessä paikalle heidän yksikön työntekijän kyydillä.

Lauantaina 3.12.2016 pidimme toimintapäivän kello 10.00–16.00 Myllylinnassa. Toimintapäivän jälkeen teimme lomakkeilla kerätyistä palautteista ja toiveista koosteen ja lähetimme sen seuraavalla viikolla yksikön vastaaville ohjaajille. Pian toimintapäivän

jälkeen jatkoimme yhdessä opinnäytetyön kirjoittamisprosessia, joka jatkui huhtikuuhun 2017 saakka. Kevään aikana kirjoitimme myös toimintapäivää koskevan blogitekstin (Liite 7) CTM Oy:n verkkosivuilla olevaan blogiin. Kaikille avoinna olevasta blogista yhteistyökumppanit, lapsen läheiset ja muut kiinnostuneet voivat lukea CTM Oy:n pienryhmäkotien arjesta ja eri tapahtumista.

Kehittämistyömme eteni lineaarisen mallin mukaan. Lineaarisessa mallissa on neljä vaihetta: ensimmäisenä tavoitteen määrittelyvaihe eli aloitusvaihe, tämän jälkeen suunnitteluvaihe, toteutusvaihe sekä arviointi- ja päättämismvaihe. (Toikko & Rantanen 2009, 64; Salonen 2013, 15.) Lineaarisen mallin mukaan kehittämistyömme tavoite perustui jo tunnistettuun tarpeeseen ja yksittäiseen ideaan. Tavoitteiden määrittelyssä rajasimme kehittämistyölle selkeät tavoitteet, jotka toimivat työn perustana. Suunnitteluvaiheessa teimme selvitystä kehittämistyön edellytyksistä, analysoimme riskit ja resurssit sekä suunnittelimme aikataulun, budjetin ja vastuunjaon. Toteutusvaiheen aikana muutimme ja tarkensimme vielä alkuperäisiä suunnitelmia. Toteutusvaiheessa valmistimme suunnitelmaa vastaavan tuotoksen, eli pidimme toimintapäivän läheisille. Arviointi- ja päättämismvaiheessa kirjoitimme kehittämistyömme loppuraportin ja arvioimme tuloksia. (Toikko & Rantanen 2009, 64–65.)

Kehittämistyö on esitetty seuraavalla sivulla olevassa kuviossa (Kuvio 1) edeten tavoitteiden määrittelyvaiheesta päättämismvaiheeseen saakka mukaillen Toikko & Rantasta (2009). Toimeksiantajan kanssa tehdyn yhteistyön lisäksi kaikkiin vaiheisiin sisältyi myös keskusteluja ja tapaamisia ohjaavan opettajan kanssa.

	Aikataulu	Kehittämistyö	Menetelmä
ALOITUSVAIHE	Huhtikuu 2016	Opinnäytetyön aiheen valinta ja yhteydenotto toimeksiantajaan	Dialoginen keskustelu Puhelu Sähköposti
	Toukokuu 2016	Tiloihin tutustuminen Merilinnassa, sopimusten allekirjoitus	Dialoginen keskustelu
SUUNNITTELUVAIHE	Toukokuu 2016- Kesäkuu 2016	Opinnäytetyön suunnitelma	Kirjoittaminen Dialoginen keskustelu
	Syyskuu 2016	Alustava suunnitelma toimintapäivän kulusta	Dialoginen keskustelu Työpäiväkirja
		Palaveri Myllylinnassa: tutustuminen tiloihin sekä päivän ja paikan valinta	Dialoginen keskustelu Työpäiväkirja
		Opinnäytetyön tietoperusta	Kirjoittaminen Työpäiväkirja
TOTEUTUSVAIHE	Lokakuu 2016	Palaveri Myllylinnassa: kutsujen ja mainostamisen suunnittelu sekä päivän ideointia	Dialoginen keskustelu Työpäiväkirja
	Marraskuu 2016	Palaveri Myllylinnassa: päivän aikataulu, kutsujen kirjoittaminen ja lähettäminen	Dialoginen keskustelu Työpäiväkirja
	Joulukuu 2016	Palaveri Myllylinnassa: ohjeistus toimintapäivään	Dialoginen keskustelu Työpäiväkirja
		Toimintapäivä	Dialoginen keskustelu Toiminnalliset menetelmät Palautekysely
ARVIOINTIVAIHE PÄÄTTÄMISVAIHE		Palautteiden analysointi, valokuvien jakaminen	Kirjoittaminen Sähköposti
	Tammikuu 2017- Huhtikuu 2017	Opinnäytetyöraportti	Kirjoittaminen
		Blogiteksti CTM Oy:lle	Kirjoittaminen ja julkaisu
		Toimeksiantajan palaute toimintapäivästä	Sähköposti Dialoginen keskustelu

Kuvio 1. Kehittämistyön prosessikuvaus.

4.3 Kehittämistyössä käytetyt menetelmät

Toiminnallisten opinnäytetöiden tutkimuksellinen selvitys tarkoittaa keinoja, joilla hankitaan materiaali koskien tapahtuman sisältöä. Toiminnallisessa opinnäytetyössä käytetään usein selvitystä, kun aiotaan toteuttaa tapahtuma jollekin kohderyhmälle, mutta kohderyhmän tarpeita ei vielä tunneta. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 56–57.) Teimme selvitystä kirjallisuuden, kyselyjen ja palaverien avulla. Kirjallisuuden avulla selvitimme asiakasryhmän tarpeita ja erilaisten toiminnallisten menetelmien soveltuvuudesta sijoitettujen lasten läheisille. Pidimme useita palavereja toimeksiantajan kanssa ennen toimintapäivää selvittääksemme missä, milloin ja miten toimintapäivän voisi järjestää. Lisäksi selvitimme toimeksiantajalta työntekijöiden ja läheisten toiveita koskien toimintapäivän sisältöä. Meidän ei ollut mahdollista tässä vaiheessa lähestyä läheisiä itse, joten yksikön vastaavat ohjaajat selvittivät heidän toiveitaan puhelimitse. Toimintapäivässä selvitimme läheisten toiveita koskien tulevaisuuden yhteistyötä ja toimintaa pienryhmäkodeissa.

Kehittämistyö on usein suurilta osin vuorovaikutteista ja dialogista toimintaa, eli keskustelua, palautteen antoa, arviointia ja kehittämistyön uudelleen suuntaamista (Toikko & Rantanen 2009, 72; Salonen 2013, 6). Toiminnallisessa opinnäytetyössä kehittämistyö etenee vaiheittain dialogisessa vuorovaikutussuhteessa toimijoiden ja toimeksiantajan kesken tietyssä toimintaympäristössä (Salonen 2013, 6). Dialogisessa keskustelussa osallistujien on ymmärrettävä itseään ja toisia, jotta kehittämistyössä voidaan onnistua. Dialogisen keskustelun avulla kokonaiskuva kehittämistyöstä laajentuu ja monipuolistuu. Keskustelun myötä kehittämiseen osallistuvat osapuolet tuovat esiin uusia ideoita ja ratkaisuja ja saavat itse uusia näkökulmia asiaan. (Heikkilä & Heikkilä 2000, 54.)

Kävimme toimeksiantajan kanssa dialogista keskustelua koko kehittämistyön prosessin ajan noin kerran kuukaudessa. Prosessin aikana suunnitelma toimintapäivästä muokkaantui dialogisen keskustelun avulla. Keskustelujen myötä tarkentuivat toimintapäivän sisältö, ajankohta, osallistujat ja toimintapäivää koskevat järjestelyt. Toimintapäivän jälkeen keskustelimme dialogisesti toimeksiantajan kanssa siitä, miten päivä oli onnistunut ja miten kehittämistyö on vaikuttanut läheisten kanssa tehtävään yhteistyöhön.

Kirjoitimme opinnäytetyön prosessin alusta asti työpäiväkirjaa, johon dokumentoimme omaa pohdintaa sekä hyviä ideoita ja lähteitä. Työpäiväkirjaan on hyvä kirjata järjestelmällisesti muun muassa opinnäytetyötä koskevat ideat, tavoitteet ja muutokset, mikä helpottaa opinnäytetyön raportin kirjoittamista. Tällä tavalla raportista tulee yleensä selkeämpi, jäsentyneempi ja johdonmukaisempi, sillä asioita on pohdittu ja prosessoitu pidempään. Lähteiden käyttäminenkin helpottuu, jos ne on merkitty tarkasti sivunumeroineen työpäiväkirjaan. (Vilkka & Airaksinen 2003, 19–22.)

Käytimme yhtenä menetelmänä kyselyä, jossa vastaajalta kerätään tietoa kyselylomakkeen välityksellä. Kyselyn avulla voidaan kerätä tietoa esimerkiksi ihmisten toiminnasta, asenteista sekä mielipiteistä. (Hirsjärvi ym. 2009, 197; Vehkalahti 2014, 11.) Toteutimme palautekyselyn päivään osallistuneilta läheisiltä paperisella kyselylomakkeella. Teimme molemmille yksiköille omat palautelomakkeet (Liite 3 ja Liite 4) toimintapäivää varten, sillä toisen yksikön läheiset eivät osallistuneet iltapäivän osuuteen. Merilinnan lasten läheisten palautelomakkeissa kysyttiin mielipidettä vain aamupäivän läheisten osuudesta. Heitä pyydettiin täyttämään palautelomakkeet ennen kuin he lähtivät omaan yksikköönsä. Keräsimme toimintapäivän päätteeksi Myllylinnan lasten läheisiltä palautteen aamupäivän läheisten osuudesta sekä iltapäivän glögijuhlasta.

Palautekyselyn tuli olla lyhyt ja ytimekäs, sellainen, jonka vanhemmat ja läheiset jaksavat täyttää toimintapäivän jälkeen. Lisäksi kyselylomakkeita tuli testata etukäteen, jotta mahdolliset virheet saatiin korjattua ennen palautteenkeruuta. (Hirsjärvi ym. 2009, 204; Vehkalahti 2014, 48.) Palautekysely oli tärkeä toteuttaa, jotta saimme tietää, onko päivä läheisten mielestä ollut onnistunut ja miten olemme saavuttaneet tavoitteemme. Läheisten täyttämä kyselylomake auttaa myös tulevaisuudessa kehittämään pienryhmäkotien perhetyötä ja toteuttamaan samankaltaista toimintaa.

5 TOIMINTAPÄIVÄ LÄHEISILLE

5.1 Toimintapäivän sisällön suunnittelu

Käytimme toimintapäivässämme toiminnallisia menetelmiä vuorovaikutuksen tukena. Suunnittelimme toimintapäivään sopivia menetelmiä yhdessä pienryhmäkotien vastaavien ohjaajien kanssa, ottaen huomioon toimeksiantajan toiveet ja asiakasryhmän tarpeet. Toimeksiantajan toiveena oli saada aikaan iloinen ja rento tunnelma, joten toiminta ei saanut keskittyä ihmisten ongelmiin tai puutteisiin.

Toiminnallisia menetelmiä ovat esimerkiksi kuvataide, musiikki, leikki, luova kirjoittaminen ja kirjallisuus. Toiminnallisten ja taiteellisten menetelmien keinoin on mahdollista tukea ihmisten ymmärrystä itsestään sekä toisten ihmisten kohtaamista. Erilaiset menetelmät auttavat nostamaan esiin tiedostamattomia ajatuksia ja tunteita, jotka eivät usein tule esiin pelkästään keskustelun avulla. Menetelmiä voidaan käyttää sosiaalialalla esimerkiksi omiin tunteisiin tutustumisessa, kokemusten kuvaamisessa tai yhteisöllisyyden ja oman identiteetin rakentamisessa. Tarkoituksena on helpottaa vuorovaikutusta, tarkastella asiakkaan elämäntilannetta ja elämänhistoriaa, sekä mahdollisesti löytää ratkaisuja asiakkaan ongelmiin. (Ruusunen 2005, 54; Airaksinen ym. 2015, 10–11; Voikukkia 2016.) Toiminnallisia menetelmiä voidaan käyttää vuorovaikutuksen tukena etenkin, jos kokemuksia ja tunteita on vaikeaa ilmaista puhumalla (Liukkonen 2010, 119).

Luova toiminta ei vaadi osallistujalta taiteellista osaamista. Luovat prosessit ovat usein arvaamattomia ja virheiden ja erehdysten kautta voikin syntyä jotakin ainutlaatuista. Tärkeintä luovuuden esille saamiseksi on turvallinen ja avoin ilmapiiri, jossa kunnioitetaan erilaisuutta. Ohjaajan tulee ottaa toiminnan suunnittelussa huomioon osallistujien ikä, yksilöllisyys ja heidän tarpeensa, sekä valita sopiva toimintatapa. Ohjaajalla tulee olla tarvittavat välineet, materiaalit ja tilat. (Airaksinen ym. 2015, 10–11; 21–22.)

Ihmiselle on luonnollista ilmaista itseään toiminnallisesti. Toiminnalliset menetelmät sopivat myös vertaistukiryhmien työskentelyn tueksi. Toiminnallisten menetelmien käytön taustalla on aina jokin tarkoitus tai tavoite ja niitä käytetäänkin suunnitellusti. Toiminnallisten menetelmien käyttäminen voi olla usein myös terapeutista, vaikka menetelmät itsessään eivät ole terapiaa. (Voikukkia 2016.) Itseilmaisun prosessi tai

sen tuotos voi voimaannuttaa tekijäänsä sekä lisätä itsetuntoa ja -tuntemusta (Ruusunen 2005, 54). Svensson (2014, 5) kuvaa, kuinka sijoitettujen lasten vanhempien toiminnallinen työskentely oman tarinansa parissa auttoi heitä käsittelemään vaikeita tunteita sekä kokemuksia, ja tämän kautta kasvamaan ja voimaantumaa. Myös Liukkonen (2010, 114–115) kertoo artikkelissaan myönteisistä kokemuksistaan luovan ilmaisen ja toiminnallisten työmenetelmien toimivuudesta tunne- ja vuorovaikutustyöskentelyn sekä osallisuuden vahvistajana lastensuojelussa perheiden, lasten ja aikuisten kanssa tehtävässä työssä.

Koska tavoitteenamme toimintapäivässä oli löytää vanhempien voimavaroja, edistää heidän tunnettaan hyväksytyksi tulemisesta sekä antaa heille positiivisia kokemuksia yhteisestä tekemisestä, tuli käytettyjen menetelmien olla kannustavia, iloa sekä hyvää mieltä tuottavia (katso tarkemmin kappale 3.4). Lisäksi osallistumiskynnys tuli olla matalalla. Pienryhmäkotien vastaavien ohjaajien mielestä toiminnalliset menetelmät sopivat asiakasryhmän tarpeisiin paremmin kuin ohjattu keskustelu ryhmässä läheisten kanssa. Toiminnallisten menetelmien avulla keskusteleminen ja muihin läheisiin tutustuminen oli helpompaa.

Lisäksi mielestämme oli tärkeää, että lapset saisivat jotakin sellaista läheisiltään, joka osoittaisi heille, että heistä välitetään. Suunnittelimme toimintapäivään sekä yhteistä tekemistä läheisten kesken että toimintaa, jossa lapset olivat mukana. Päätimme, että läheiset tekisivät toimintapäivän aikana lapsille heijastimen ja kirjoittaisivat heille kirjeen. Tämän lisäksi toimintapäivään oli suunniteltu leivontaa läheisten kesken ja piparkakkutalojen tekoa yhdessä lasten kanssa. Läheisten yhteisen toiminnan myötä he tutustuisivat toisiinsa ja saisivat osallisuuden kokemuksia.

Läheisen itse tekemä heijastin toimi hyvänä huomionosoituksena lapselle. Kirjeen avulla läheisten oli mahdollista kertoa lapselle tunteistaan ja ajatuksistaan, joista muuten saattaa olla vaikea kertoa. Olimme tehneet valmiita kirjepohjia (Liite 5), joiden avulla oli helpompi kirjoittaa asioista, jotka lapsi varmasti haluaisi kuulla. Kirjepohjat ohjasivat läheistä kertomaan, että lapsi merkitsee hänelle paljon. Valmiita kirjepohjia ei ollut kuitenkaan pakko käyttää.

5.2 Toimintapäivän sisältö

Järjestimme kehittämistyön tuotoksena toimintapäivän CTM Oy:n kahden pienryhmäkodin lasten läheisille lauantaina 3.12.2016. Toimintapäivän ohjelmaan (Liite 2) kuului läheisten yhteistyötä ja osallisuutta tukevaa toimintaa sekä lasten ja läheisten yhteinen osuus. Toimintapäivä kuvataan tässä raportissa yksityiskohtaisesti, jotta toimintapäivä olisi toistettavissa yksiköissä tämän mallin perusteella. Lisäksi yksikköihin jäävät työstämämme dokumentit, jotka löytyvät tämän opinnäytetyöraportin liitetiedostoista.

Lauantaina toimintapäivän alkaessa paikalla olivat meidän lisäksi molempien yksiköiden vastaavat ohjaajat, Merilinnan harjoittelussa oleva opiskelija ja yksi Myllylinnan ohjaaja. Lisäksi kaksi Myllylinnan ohjaajaa olivat lasten kanssa luistelemassa aamupäivän ajan ja he tulivat lasten kanssa ruokailuun Myllylinnaan.

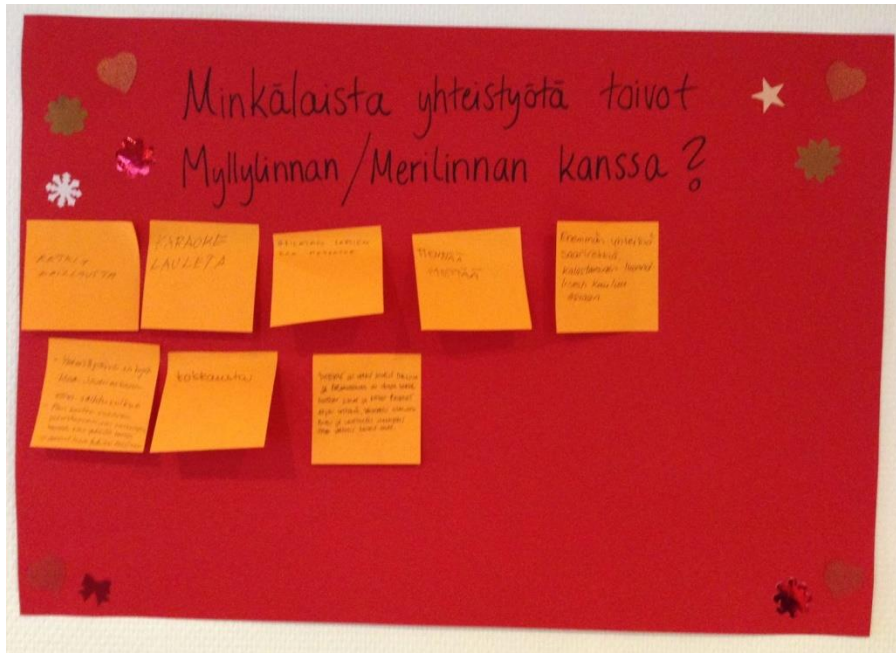
Toimintapäivä alkoi aamulla kello 10.00 Myllylinnassa kahvitelulla. Aamupäiväksi olimme suunnitelleet läheisille yhteistä ohjelmaa. Läheiset valmistivat aamupäivän aikana heijastimia sekä kirjoittivat kirjeen lapselleen. Ohjelmassa oli myös joulutorttujen leivontaa ja vapaamuotoista keskustelua. Lapset ja läheiset söivät yhdessä lounaan, jonka jälkeen molemmat yksiköt viettivät iltapäivän omissa yksiköissään lastensa kanssa. Läheiset kirjoittivat päivän aikana toiveita tulevaisuuden yhteistyöstä pienryhmäkotien kanssa. Lisäksi heiltä kerättiin toimintapäivästä kirjallista palautetta.

Aamupäivän osuudessa oli mukana seitsemän Merilinnan läheistä ja yhdeksän Myllylinnan läheistä. Lisäksi iltapäivällä lasten ollessa jo paikalla seuraan liittyi vielä neljä Myllylinnan läheistä. Kokonaisuudessaan päivään osallistui 12 lapsen läheisiä.

5.3 Yhteistyötä ja osallisuutta lasten läheisille

Toimintapäivä alkoi suunnitellusti aamukahvilla ja silloin suurin osa lasten läheisistä oli jo saapunut paikalle. Esittelimme itsemme ja kerroimme päivän sisällön sekä tarkoituksen. Myllylinnan ja Merilinnan vastaavat ohjaajat toivottivat myös läheiset tervetulleeksi ja kiittivät osallistumisesta. Loput lasten läheisistä saapuivat paikalle ripotellen aamupäivän aikana. Osan tiesimme saapuvan vasta iltapäivän osuuteen, jolloin lapset olisivat jo mukana.

Kahvittelun ja esittelyn jälkeen jakaannuimme kahteen porukkaan. Myllylinnan läheiset ja toinen meistä jäivät keittiöön tekemään joulutorttuja iltapäivää varten. Samaan aikaan Merilinnan läheiset ja toinen meistä menivät olohuoneeseen tekemään heijastimia ja kirjoittamaan kirjeen lapselle. Heijastimien teon ohessa pystyi esittämään toiveita tulevaisuuden yhteistyöstä yksiköiden kanssa. Olimme tätä varten ripustaneet olohuoneen seinälle kartongin (Kuva 1), johon läheiset saivat jättää toiveensa post it-lapulla.

Kuva 1. Läheisten yhteistyötoiveita.

Heijastimien valmistusta varten olimme hankkineet tarvikkeita ja tehneet erilaisia mallikappaleita niistä. Aamulla asettelimme olohuoneeseen tarvikkeet valmiiksi heijastimien tekoa ja kirjeiden kirjoitusta varten (Kuva 2).

Kuva 2. Askartelupiste.

Olohuoneen heijastinpajalle tultuaan läheiset ohjattiin istumaan pöydän ääreen ja heitä ohjaamassa oli koko ajan toinen meistä sekä oman yksikön vastaava ohjaaja. Heitä ohjeistettiin valmistamaan lapselle lahjaksi heijastin sekä kirjoittamaan sen saatteeksi kirjeen. Läheisille muistutettiin, että mallikappaleista huolimatta jokainen saa tehdä omanlaisen muiston lapselle. Useimmat käyttivät valmiita malleja tai kirjepohjia apuna, mutta osa teki myös täysin omanlaisen heijastimen tai vapaamuotoisen kirjeen. Läheisille kerrottiin, että he voisivat antaa lahjan lapselle silloin kun itse haluavat: heti nähdessään heidät päivällä tai vaikka myöhemmin kotona.

Leipominen oli osalle läheisistä uusi asia. Jokainen osallistui leipomiseen tehden vähintään yhden joulutortun omalle lapselleen. Osa läheisistä teki perinteisiä joulutorttuja useammankin ja osa teki vain yhden, mutta panosti siihen tekemällä joulutortusta persoonallisemman näköisen. Läheisille kerrottiin, että lapsista on hienoa kuulla, että läheiset ovat leiponeet herkkuja juuri heitä ajatellen. Läheisen leipoma joulutorttu maistuisi varmasti lapsen mielestä erityisen hyvältä.

Kaikki läheiset lähtivät yllättävän helposti ja ennakkoluulottomasti mukaan kumpaankin toimintaan. Osa tarttui hyvinkin nopeasti toimeen ja osa aloitti tekemisen pienen pohdinnan jälkeen. Vaikka suurin osa vanhemmista ei ollut nähnyt toisiaan aikaisemmin, oli tunnelma erittäin mukava ja keskustelua riitti koko päivän. Läheisiä varmasti helpotti se, että yksikön vastaavat olivat läsnä tilanteessa ja pitivät omalta

osaltaan jutustelua yllä. Toiminnan yhteydessä ohjaajat kannustivat ja motivoivat läheisiä osallistumaan toimintaan. Toiminnan aikana läheiset saivat tutustua toisiinsa ja meihin. Me emme olleet ehtineet tavata kuin muutaman läheisen ennen toimintapäivää, joten mekin olimme vieraita suurimmalle osalle läheisiä.

Merilinnan läheisten saatua heijastimet ja kirjeet valmiiksi, oli heidän vuoro tulla tekemään joulutorttuja. Myllylinnan läheiset vuorostaan aloittivat heijastimien ja kirjeen teon olohuoneessa. Toiminnan lomassa syntyi paljon mukavaa keskustelua läheisten, ohjaajien sekä meidän välillä. Keskustelun aiheina olivat muun muassa Myllylinnan rakennuksen tilat, ympäristö ja historia sekä käyttämämme toiminnalliset menetelmät. Jutustelun vuoksi tunnelma vaikutti leppoisalta ja rennolta.

5.4 Lasten ja läheisten vuorovaikutusta

Merilinnan yksikön lapset saapuivat puolilta päivin ohjaajan kyydillä Myllylinnaan syömään läheistensä kanssa. Syömisen ja kuulumisten vaihtamisen jälkeen Merilinnan läheisiltä pyydettiin kirjallista palautetta aamupäivän osuudesta. Palautteen annettuaan he ottivat mukaansa juuri leipomiaan joulutorttuja ja lähtivät lasten kanssa omaan yksikköön viettämään yhteistä iltapäivää ja nauttimaan tehdyistä herkuista.

Myllylinnan lapset tulivat paikalle ohjaajien kyydillä juuri kun Merilinnan lapset ja läheiset olivat lähteneet. Myllylinnan lapset olivat olleet aamupäivän ajan luistelemassa ja ulkoilemassa. Saavuttuaan Myllylinnaan lapset aloittivat ruokailun läheistensä kanssa. Moni läheisistä antoi tässä vaiheessa lahjapussissa olevan heijastimen ja kirjeen lapsellensa.

Ruokailun jälkeen laitoimme tarjoiltavat yhdessä esille ja vietimme glögijuhlaa. Glögijuhlassa lapset saivat viettää yhteistä aikaa läheistensä kanssa. Paikalle saapui myös kotilomilla olleet kaksi lasta läheistensä kanssa sekä muutama Myllylinnan ohjaaja. Juhlassa söimme läheisten tekemiä joulutorttuja sekä muita herkkuja. Lisäksi tarjolla oli glögiä ja kahvia.

Yhdessäolon lomassa osa lapsista teki piparkakkutalon läheistensä kanssa keittiössä (Kuva 3). Piparkakkutalojen osat olimme tehneet yhdessä kahden lapsen ja ohjaajien kanssa valmiiksi päivää varten jo etukäteen aiemmin samalla viikolla. Läheiset ja lapset koristelivat talojen osat ja kiinnittivät ne sulatetulla sokerilla. Olimme mukana avustamassa talojen kokoamisessa. Osa lapsista ei halunnut osallistua

piparkakkutalojen tekoon, vaan viettivät aikaa läheistensä kanssa viereisessä ruokailutilassa.

Kuva 3. Piparkakkutalojen valmistusta.

Glögijuhlan päätteeksi keräsimme lomakkeella (Liite 3) kirjallista palautetta läheisiltä. Palaute koski sekä aamupäivän toimintaa että iltapäivän glögijuhlaa. Kerättyämme palautteen läheisiltä toimintapäivä päättyi osaltamme. Yksi lapsi jäi Myllylinnaan viettämään yhteistä aikaa isänsä kanssa ja muut lähtivät vanhempiansa mukana kotilomille. Me jäimme yhdessä ohjaajien kanssa järjestelemään paikkoja ja siivoamaan.

5.5 Toimintapäivän arviointi

Päivään osallistuneilta läheisiltä kerättiin päivän päätteeksi palautetta lomakkeilla. Palautetta kerättiin nimettömänä. Lomakkeessa ohjeistettiin vastaajaa ympyröimään yksi tai useampi kohta, joka kuvaa omaa mielipidettä. Olimme tehneet omat palautekyselyt Myllylinnan läheisille (Liite 3) ja Merilinnan läheisille (Liite 4). Myllylinnan

läheisiltä kysyttiin läheisten osuuden lisäksi mielipidettä glögijuhlan osuudesta, johon Merilinnan läheiset eivät osallistuneet. Täytettyjä palautelappuja tuli yhteensä 11 kpl. Jotkut samaan perheeseen kuuluvista täyttivät yhdessä yhden palautelapun.

Palautekyselyn tuloksista (Liite 6) voimme päätellä, että päivä oli onnistunut. Kymmenessä vastauksessa tuli esille, että läheisten osuudesta pidettiin paljon (10/11). Kolme toivoi, että lapset olisivat olleet mukana koko päivän. Kaksi vastasi, että oli hyvä asia, että lapset olivat osan päivää poissa. Neljän vastaajan mielestä oli mukava tutustua muiden lasten läheisiin.

Myllylinnan läheiset osallistuivat lisäksi iltapäivän glögijuhlaan. Vastaajista viisi piti glögijuhlasta paljon (5/6). Kaikki palautekyselyn vastaajista olivat sitä mieltä, että voisivat osallistua uudelleen samankaltaiseen päivään (11/11). Lomakkeessa oli kohta vapaalle palautteelle ja kehittämisehdotuksille, johon tuli seuraavaa palautetta: "Musiikki", "Vanhempien ja muiden läheisten yhteys ja vuorovaikutus olisi positiivista.", "Yhteisöpäivät lisäävät yhteisöllisyyttä ja toivottavasti se näkyy myös lasten arjessa. Kiitos ja hyvää Joulun odotusta!", "Mukavaa oli eikä tule mieleeni mitään parannusehdotuksia tapaamiselle. Askartelu oli mukavaa kun sai tehdä lapsille heijastimet."

Koska tarkoituksena oli kehittää yksiköiden perhetyötä ja lisätä läheisten vertaistoimintaa, halusimme saada läheiset osallisiksi kehittämisprosessiin. Palautekyselyn lisäksi pyysimme päivän aikana läheisiä kirjoittamaan post-it -lapulle toiveita tulevaisuudessa järjestettävästä toiminnasta sekä ylipäättään yhteistyöstä yksiköiden kanssa. Laput sai kiinnittää seinällä olevalle pahville, joka oli otsikoitu seuraavasti: "Minkälaista yhteistyötä toivot Myllylinnan/ Merilinnan kanssa?" Kaiken kaikkiaan lappuja oli kirjoitettu päivän aikana 8 kappaletta. Läheiset toivoivat yhteisöllistä tekemistä, kuten retkeilyä, grillausta, kalastamista ja kokkailua. Lisäksi toivottiin lisää yhteisiä juhlia ja päiviä, joissa voisi tavata muiden lasten läheisiä ja tutustua heihin. Toiveista kävi myös ilmi, että vanhempia ja muita läheisiä osallistavaa toimintaa toivotaan jatkossakin.

Palautekyselyn tulosten ja läheisten esittämien yhteistyötoiveiden perusteella voimme todeta, että vastaavien toimintapäivien järjestäminen tulevaisuudessa on kannattavaa. Läheiset kokivat päivän selvästi tärkeänä heille. Koimme, että toimintapäivän aikataulu oli tehty riittävän väljäksi ja kaikelle toiminnalle oli tarpeeksi aikaa. Tärkeää oli, että

toiminnan lomaan jäi väljän aikataulun vuoksi myös aikaa vapaaseen keskusteluun ja tutustumiseen.

Vastaavien ohjaajien toiveesta Merilinnan lapset läheisineen lähtivät ruokailun jälkeen omaan yksikköonsä viettämään yhteistä aikaa. Iltapäivä haluttiin pitää intiimimpänä tilaisuutena, jossa on paikalla vain oman yksikön lapset, läheiset ja työntekijät. Pohdimme prosessin aikana, olisiko molemmille yksiköille hyvä järjestää oma toimintapäivä. Tulimme kuitenkin siihen tulokseen, että haluamme tarjota läheisille vertaistoimintaa ja tämä toteutuisi varmimmin, kun paikalla olisi kahden yksikön lasten läheiset. Kutsuja lähettäessä ei ollut varmuutta, kuinka moni läheisistä osallistuisi päivään. Lisäksi toimeksiantajan aikaisemman kokemuksen mukaan läheisten osallistuminen päivään saattaisi olla hyvin vähäistä. Täten, jos toisesta yksiköstä olisi tullut paikalle vain yksi tai kaksi henkilöä, olisivat he saaneet osallistua vertaistoimintaan toisen yksikön läheisten kanssa.

Jo päivän edetessä huomasimme, että päivä oli onnistunut ainakin osallistujamäärän tavoitteessa, sillä paikalle saapui yhteensä 20 läheistä. Päivään osallistui lähes jokaiselta lapselta yksi tai useampi läheinen, mikä oli ennätyksellisen paljon. Lisäksi koimme tunnelman päivän aikana rennoksi ja lämpimäksi. Hyvä tunnelma välittyi läheisistä luontevana tekemisenä ja mukavana keskusteluna muiden kanssa. Läheiset eivät ottaneet itseään liian vakavasti ja päivään mahtui myös huumoria. Osa ei ollut ikinä ennen esimerkiksi tehnyt joulutorttuja, mutta lähtivät tekemiseen mukaan pienen rohkaisun jälkeen positiivisella asenteella. Hyvän tunnelman muodostumista edesauttoi se, että olimme itse valmistautuneet hyvin ja asennoituneet päivään positiivisesti. Luotimme siihen, että päivä sujuu hyvin, eikä sitä kannata liikaa jännittää. Lisäksi huomattessamme läheisiä tulleen paikalle yli odotusten, tiesimme päivän onnistuneen ainakin siltä osin ja pystyimme keskittymään täysillä päivän toimintaan.

Meidän valitsemamme toiminnalliset tekemiset otettiin hyvin vastaan ja ne sopivat kyseiselle asiakasryhmälle. Kynnys toimintaan osallistumiselle oli matala, mutta sisällöltään tärkeä sekä läheisille että lapsille. Koska päivään osallistui niin moni läheinen, oli järkevää jakaa osallistujat kahteen ryhmään. Kun läheiset olivat kahdessa eri tilassa, oli toiminta ja keskusteleminen helpompaa.

Toimintapäivän jälkeen saimme toimeksiantajaltamme paljon kiitosta onnistuneen päivän järjestämisestä. Toimeksiantaja oli erityisen iloinen siitä, että paikalle saapui myös läheisiä, jotka eivät aiemmin olleet osallistuneet yhteiseen toimintaan. Lähetimme

toimeksiantajalle koosteen päivän aikana kerätyistä palautteista ja kehitysehdotuksista (Liite 6).

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Toiminnallisen opinnäytetyömme kehittämistehtävänä oli kehittää ja lisätä CTM Oy:n pienryhmäkodeissa tehtävää perhetyötä ja läheisten vertaisuutta tukevaa toimintaa. Kehittämistyön tuotoksena syntyi malli läheisiä osallistavasta ja tukevasta toiminnasta sijaishuollon yksikössä. Mallin avulla voidaan toteuttaa perhetyötä ja yhteistyötä edistävä toimintapäivä lapsille ja heidän läheisilleen.

Kehittämistyön tavoitteenamme oli parantaa yhteistyötä pienryhmäkotien ja lasten läheisten kanssa. Tavoitteena oli myös lisätä läheisten osallisuutta ja kokemusta siitä, että heitä tuetaan ja kuunnellaan. Halusimme yhdessä toimeksiantajan kanssa luoda toimintapäivän, joka auttaisi yhteistyön rakentumisessa ja antaisi lisäksi läheisille vertaistuen kokemuksia. Onnistuneen toimintapäivän myötä yhteistyö paranisi ja kynnys pienryhmäkotien tuleviin tapahtumiin osallistumiseen alenisi.

Onnistuimme kehittämistyömme tavoitteissa kiitettävästi, sillä tuotoksena ollut toimintapäivä ylitti odotukset ja yhteistyö on selvästi parantunut. Toimeksiantajan mukaan kynnys osallistua pienryhmäkodin järjestämään toimintaan on selkeästi madaltunut ja kerättyjen palautteiden perusteella läheiset kokivat yhteistyön tärkeäksi. Toimeksiantajamme palautteen mukaan yhteistyö vanhempien ja muiden läheisten kanssa on tullut avoimemmaksi. Läheiset, jotka ennen päivää olivat hyvin hiljaisia, ovat selkeästi rohkaistuneet puhumaan enemmän. Päivä kannusti läheisiä ja lapsia suunnittelemaan myös yhdessä jatkossa toteutettavaa toimintaa.

Kehittämistyömme myötä pienryhmäkodit saivat uusia hyviä kokemuksia yhteistyöstä läheisten kanssa, joten yksiköissä aiotaan jatkaa ja kehittää perhetyötä tukevaa toimintaa. Läheiset saivat toimintapäivän kautta hyviä kokemuksia vertaistuellisesta toiminnasta ja yhteistyöstä pienryhmäkotien kanssa. Läheisiä aiotaan osallistaa jatkossa aktiivisemmin, muun muassa kysymällä heiltä, millaisesta vertaistuesta he kokevat itse hyötyvänsä eniten.

Läheiset toivat toimintapäivässä esille toiveitaan liittyen tulevaisuuden yhteistyöhön ja toimintaan. Toimeksiantajan mukaan näitä toiveita on jo talven ja kevään aikana huomioitu pienryhmäkotien toiminnan suunnittelussa. Läheiset olivat toivoneet yhteistä toimintaa keskenään lastenkodin ympäristön ulkopuolella. Pienryhmäkoti Myllylinnan kaikki läheiset onkin kutsuttu vertaistukipäivään kesäleirille, joka järjestetään saarella.

Leirillä jokainen voi osallistua toimintaan omien kykyjensä mukaan ja halutessaan jäädä yöksi. Leirin pitäminen saaressa luo neutraalin ympäristön yhteiselle tekemiselle. Lisäksi kesällä on helpompi toteuttaa monipuolisemmin toiminnallisia menetelmiä.

Järjestämämme yhteinen toimintapäivä kahden pienryhmäkodin lasten läheisille oli onnistunut ja kokemuksena toimeksiantajille positiivinen, joten he ovat suunnitelleet myös samankaltaisia päiviä uudelleen järjestettäväksi. Syksyille on suunniteltu seuraavaa toimintapäivää, jossa toimintaa järjestettäisiin yhteisesti sekä Merilinnan että Myllylinnan läheisille. Kirjoittamamme blogiteksti (Liite 7) CTM Oy:n verkkosivuilla tutustuttaa lukijat joulukuussa pitämämme toimintapäivän sisältöön. Blogitekstin avulla pystytään varmasti markkinoimaan tulevaa toimintapäivää ja muuta pienryhmäkodin läheisiä osallistavaa toimintaa myös niille läheisille, jotka eivät osallistuneet meidän järjestämäämme päivään. Huomasimme kehittämistyön prosessin aikana markkinoinnin tärkeyden läheisille suunnattujen tapahtumien järjestämisessä.

Kehittämistyömme onnistumisen mahdollisti hyvä yhteistyö toimeksiantajan kanssa. Toimimme yhteistyössä vastavuoroisesti ja aktiivisesti koko kehittämistyön prosessin ajan. Meillä oli alusta asti selkeä yhteinen tavoite – saada mahdollisimman monen lapsen läheiset osallistumaan mukavaan toimintapäivään ja tämän avulla luoda läheisempiä kontakteja heihin. Koska rima oli nostettu melko korkealle, oli tavoitteen eteen tehtävä töitä. Päivän suunnittelussa nähtiin paljon vaivaa ja markkinointiin panostettiin koko syksyn ajan. Panostamalla markkinointiin saimme päivään enemmän osallistujia kuin aikaisemmissa tapahtumissa on ollut. Lisäksi teimme opintoihin liittyvää harjoittelujaksoa toisessa pienryhmäkodeista, jolloin pystyimme tekemään yhteistyötä tiiviimmin toimeksiantajan kanssa. Harjoittelun aikana tutustuimme lapsiin ja pienryhmäkodin ohjaajiin, mikä auttoi päivän järjestämisessä. Harjoittelujaksomme aikana myös osa läheisistä pääsi tutustumaan meihin jo ennen toimintapäivää, ja pystyimme esittelemään itsemme sekä markkinoimaan heille tulevaa toimintapäivää. Tämän vuoksi läheisten saattoi olla helpompi osallistua päivään.

Tämän kehittämistyön avulla kasvoimme ammatillisesti ja syvensimme omaa ammattitaitoamme lastensuojelun sijaishuollossa (Mäkinen ym. 2009, 33). Saimme kokemusta toimintapäivän järjestämisestä ja sijaishuollossa olevien lasten läheisten kohtaamisesta. Työskentely kehittämistyön parissa lisäsi omaa teorianietoamme sijoitetuista lapsista, heidän vanhemmistaan ja muista läheisistä sekä perhetyön tekemisestä sijaishuollossa. Lisäksi saimme kokemusta siitä, minkälaiset toiminnalliset menetelmät sopivat tälle asiakasryhmälle. Opimme tarkastelemaan sijaishuollon

perhetyötä sekä lapsen, läheisen että työntekijän näkökulmasta. Palautteiden ja omien kokemustemme perusteella huomasimme yhteistyön tärkeyden sijaishuollossa. Näimme käytännössä, kuinka lapsen läheisten ja sijaishuollon työntekijöiden välinen toimiva yhteistyö on lapsen edun mukaista.

Parityöskentely opinnäytetyön aikana oli eduksi kehittämistyölle. Kehittämistyömme eteni aikataulun mukaisesti ja hyvässä yhteistyössä alusta loppuun. Pystyimme myös hyödyntämään molempien omia vahvuuksia prosessin eri vaiheissa. Lastensuojelun perheiden kanssa tehtävä työ kiinnostaa meitä molempia, joten kehittämistyö tuki hyvin syventymistämme kyseiseen aiheeseen.

Koska toive kehittämistyöstä tuli toimeksiantajan puolelta, voidaan todeta sille olleen tarvetta. Toimintapäivä koettiin hyödylliseksi sekä läheisten että toimeksiantajan puolelta. Toimintapäivä antoi käyttökelpoisen mallin päivästä, johon kuuluu sekä läheisten vertaistoimintaa että lasten ja läheisten yhteistä toimintaa. Tämän työn avulla tätä toimintatapaa voidaan jatkossakin toteuttaa ja kehittää sijaishuollon yksiköissä.

LÄHTEET

Airaksinen, R.; Karkkulainen, M.; Ala-Vannesluoma, T.; Pirhonen, P. & Kastu, R. 2015. Toimii! Hoitajan opas luoviin menetelmiin. Helsinki: Edita.

Araneva, M. 2016. Lapsen suojelu - toteuttaminen ja päätöksenteko. Käsikirja lapsen asioista päättävälle. Helsinki: Talentum Pro.

CTM Oy 2017. Viitattu 27.2.2017. <http://www.ctmoy.fi> > palvelut > perhetyö.

Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999. Euroopan yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi. Annettu Helsingissä 20.5.1999. Saatavilla sähköisesti osoitteessa: <http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1999/19990063>.

Gladstone, J.; Dumbrill, G.; Leslie, B.; Koster, A.; Young, M., & Ismaila, A. 2014. Understanding worker-parent engagement in child protection casework. *Children and Youth Services Review*, 44, 56–64. Ontario: Elsevier.

Heikkilä, J. & Heikkilä, K. 2000. Dialogi – avain innovatiivisuuteen. Helsinki: WSOY.

Heikkilä, J. & Heikkilä, K. 2005. Voimaantuminen työyhteisön haasteena. Helsinki: WSOY.

Heino, T.; Hyry, S.; Ikäheimo, S.; Kuronen, M. & Rajala, R. 2016. Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset: HuosTa – hankkeen (2014- 2015) päätulokset. Raportti 2016_003. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Heinonen, M. 2015. Vanhempien viestit. Teoksessa Voikukkia – toimivien käytäntöjen käsikirja. Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliitto ry ja Sininauhaliitto ry: VOIKUKKIA –verkostohanke 2015, 49–51.

Helminen, J. (toim.) 2006. Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja terveysalan työ monimuotoisissa perhesuhteissa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hiitola, J. 2008. Selvitys vuonna 2006 huostaanotetuista ja sijaishuoltoon sijoitetuista lapsista. Stakes Työpapereita 21/2008. Lastensuojelun sijaishuollon kehittäminen Tampereella, Tampereen seutukunnassa ja Etelä-Pirkanmaalla-hanke. Helsinki: Stakes.

Hiltunen, T. 2015. Äitiys, huostaanotto ja voimaantuminen. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylän yliopiston painotalo.

Hirsjärvi S.; Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Holm, J.; Huuskonen, P.; Jyrkämä, O.; Karnell, S.; Laimio, A.; Lehtinen, I.; Myllymaa, T. & Vahtivaara, J-M. 2009. Vertaistoiminta kannattaa. Asumispalvelusäätiö ASPA.

Horwitz, M. & Marshall, T. 2015. Family Engagement in Child Protection Social Work. *Journal of Family Social Work*, 18. Oxfordshire: Taylor & Francis group, 288–301.

Järvi, I. & Hägglund, H. 2015. Ryhmän vaikutusten näkyminen lastensuojelun ammattilaisille. Teoksessa Voikukkia – toimivien käytäntöjen käsikirja. Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliitto & Sininauhaliitto: VOIKUKKIA –verkostohanke 2015, 41–43.

Järvinen, R.; Lankinen, A.; Taajamo, T.; Veistilä, M. & Virolainen, A. 2012. Perheen parhaaksi: Perhetyön arkea. Helsinki: Edita.

Kestilä, L.; Paananen, R.; Väisänen, A.; Muuri, A.; Merikukka, M.; Heino, T. & Gissler, M. 2012. Kodin ulkopuolelle sijoittamisen riskitekijät. Rekisteripohjainen seurantalutkimus Suomessa vuonna 1987 syntyneistä. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Ketola, J. 2008. Perhehoito ennen ja nyt. Teoksessa Ketola, J. (toim.) Perhehoito. Tekemisen ja tukemisen arvoista työtä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kujala, V. 2015. VOIKUKKIA–vertaistukiryhmät sijoitettujen lasten vanhemmille. Teoksessa Voikukkia – toimivien käytäntöjen käsikirja. Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliitto & Sininauhaliitto: VOIKUKKIA–verkostohanke 2015, 19–26.

Kujala, V. 2003. Jaetun vanhemmuuden mahdollisuudet. Sijoitettujen lasten vanhempien ryhmätoiminnan opas. Helsinki: Sininauhaliitto.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361. Annettu Helsingissä 8.4.1983. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>.

Lastensuojelulaki 417/2007. Annettu Helsingissä 13.4.2007. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>.

Liukkonen, R. 2010. Joskus joutsenet näyttävät kurjilta – luovat ja toiminnalliset työmenetelmät lastensuojelutyössä. Teoksessa Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. (toim.) Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Oppimateriaaleja 51. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 114–130.

Mahlakaarto, S. 2010. Subjektiksi työssä. Identiteettiä rakentamassa voimaantumisen kehitysohjelmassa. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylän yliopiston painotalo.

Mehtola, S. Vertaisuus ja osallisuus. 2013. Teoksessa Mehtola, S.; Natunen, L.; Pohjoisvirta, R. & Ojuri, A. (toim.) Vertaisryhmä. Väkivaltaa kokeneiden naisten osallisuuden ja voimaantumisen tukeminen. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 7-8.

Myllärniemi, A. 2006. Huostaanottojen kriteerit pääkaupunkiseudulla. Selvitys pääkaupunkiseudun lastensuojelun sijoituksista. SOCCAn ja Heikki Waris –instituutin julkaisusarja 7/2006. Helsinki: SOCCA ja Heikki Waris –instituutti.

Mäkinen, P.; Raatikainen, E.; Rahikka, A. & Saarnio, T. 2009. Ammattina sosionomi. Helsinki: WSOYpro.

Nätkin, R. & Vuori, J. 2007. Perhetyön tieto ja kritiikki. Johdanto perhetyön muuttuvaan kenttään. Teoksessa Vuori, J. & Nätkin, R. (toim.) Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino, 7-39.

Pitkänen, M. 2011. Vastuun paikka! – Vanhempien tukeminen lapsen huostaanotossa. SOCCAn ja Heikki Waris –instituutin julkaisusarja nro 26.

Ruusunen, T. 2005. Ilmaisulliset menetelmät – siltoja itseen ja toisiin. Teoksessa Ranne, K.; Sankari, A.; Rouhiainen-Valo, T. & Ruusunen, T. (toim.). Sosiaalipedagoginen ammatillisuus. Madsenin kukasta toiminnan tulppaaniksi. Satakunnan ammattikorkeakoulun julkaisuja. Pori: Satakunnan ammattikorkeakoulu, 54–61.

Räty, T. 2015. Lastensuojelulaki: Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita.

Rönkkö, L. & Rytönen, T. 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOY.

Saarikallio-Torp, M.; Heino, T.; Hiilamo, H.; Hytti, H. & Rajavaara, M. Lapset huostassa, vanhemmat ahdingossa. Teoksessa: Hämäläinen, U. & Kangas, O. 2010. Perhepiirissä. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 236–264.

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa – Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Prima.

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulun puheenvuoroja 72. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>.

Sinkkonen, J. & Tervonen-Arnkil, K. 2015. Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: Duodecim.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Annettu Helsingissä 30.12.2014. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>.

Svensson, K. (toim.) 2014. "Kun joka makaroniin pitää mahtua pöytätävät" – Hetkiä ja tarinoita huostaanotettujen lasten vanhempien elämästä. Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliitto & Sininauhaliitto: VOIKUKKIA –verkostohanke 2014.

Taskinen, S. 2012. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOY.

THL 2017a. Viitattu 21.3.2017. <https://www.thl.fi> > aiheet > lapset, nuoret ja perheet > lastensuojelun käsikirja > työprosessit > mitä on lastensuojelu.

THL 2017b. Viitattu 21.1.2017. <https://www.thl.fi> > Tilastot > Tilastot aiheittain > Lasten, nuorten ja perheiden sosiaalipalvelut > lastensuojelu 2015.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Vehkalahti, K. 2014. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Helsinki: Finn Lectura.

Vilén, M.; Leppämäki, P. & Ekström, L. 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. Helsinki: WSOY.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Vilka, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Tammi.

Voikukia 2016. Toiminnallisia menetelmiä ryhmäohjaukseen. Viitattu 19.11.2016. <http://www.voikukia.fi> > Materiaalit > Toiminnallisia menetelmiä ryhmäohjaukseen.

Ylitalo, P. (toim.) 2011. Roolikartta vanhemmuuden, parisuhteen ja itsenäistymisen tueksi. Helsinki: Suomen kuntaliitto ja Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä.

Kutsuteksti

Hyvät vanhemmat ja läheiset,

Tervetuloa viettämään lauantaina 3.12.2016 mukavaa päivää
Myllylinnaan!

Olemme viimeisen vuoden sosionomiopiskelijoita ja teemme harjoittelua sekä opinnäytetyötä CTM Oy:lle. Olemme järjestämässä yhdessä Merilinnan ja Myllylinnan ohjaajien kanssa lauantaina 3.12.2016 opinnäytetyöhömmme kuuluvaa läheisten ja lasten yhteistä päivää, joka on tarkoitettu molempien yksiköiden läheisille. Toivoisimme lapsen vanhempien, isovanhempien, kummien tai muiden lapselle läheisten aikuisten osallistuvan päiväämme. Luvassa on yhdessäoloa, hyvää ruokaa ja joulutunnelmaa.

Aamupäivä vietetään aikuisten kesken Myllylinnassa ja lapset liittyvät seuraamme ruokailuun mennessä. Ruokailun jälkeen Merilinnan väki siirtyy omaan yksikköönsä viettämään loppupäivää.

Alustava aikataulu on seuraavanlainen:

10.00-10.30 Aloitetaan päivä kahvittelulla ja pienellä tutustumisella. Kerromme päivän sisällöstä.

10.30-12.30 Tehdään yhdessä pieni muisto lapselle ja valmistellaan ruokailua.

13.00-14.00 Syödään yhdessä lasten kanssa. Tarjolla on riisipuuroa ja jälkiruuaksi joulutorttuja.

14.00-16.00 Valmistetaan piparkakkutalot ja vietetään glögijuhlaa. Merilinnan väki siirtyy Merilinnan tiloihin viettämään glögijuhlaa.

Nähdään pian!

Ystävällisin terveisin opiskelijat Jenny ja Essi,
sekä Myllylinnan ja Merilinnan ohjaajat

Ilmoittauduthan mukaan ke 30.11. mennessä, jotta
osaamme varata kaikille riittävästi syötävää.

[Redacted signature area]

Toimintapäivän aikataulu ja sisältö

10.00-10.30 Aloitetaan päivä kahvitelulla ja pienellä tutustumisella. Kerromme päivän sisällöstä.

- Kokooneminen ruokailutilassa, aloitus viimeistään 10.30
- Vastaavat ohjaajat toivottavat läheiset tervetulleiksi
- Kerromme itsestämme ja toimintapäivästä sekä esittelemme päivän ohjelman

10.30-12.30 Tehdään yhdessä pieni muisto lapselle ja tehdään joulutorttuja.

- Merilinnan läheiset aloittavat ensin heijastimien teolla, Myllylinnan läheiset aloittavat joulutorttujen teolla. Vaihdetaan puolesta välissä.
- Heijastinpaja keskikerroksen olohuoneessa. Heijastimien lisäksi läheiset kirjoittavat kirjeen lapselle.
- Joulutorttujen teko ja paistaminen uunissa
- Kerätään läheisiltä toiveita tulevaisuuden yhteistyöstä kartongille

12.00 Merilinnan lapset tulevat syömään läheistensä kanssa.

- Palautteen keruu

12.30- 13.00 Myllylinnan lapset tulevat ja Merilinnan lapset ja läheiset siirtyvät Merilinnaan.

13.00- 14.00 Myllylinnan lapset syövät läheisten ja ohjaajien kanssa.

14.00- 16.00 Glögijuhla Myllylinnan lasten ja läheisten kanssa.

- Lapset tekevät läheistensä kanssa piparkakkutaloja
- Palautteen keruu

Palautelomake Myllylinnan läheisille

Ympyröi mielipidettäsi vastaava kommentti, voit ympyröidä myös useita. Lomake on nimetön.

Mitä pidit läheisten osuudesta (kahvittelu, heijastimet, ruokailun valmistelu jne.)?

En pitänyt

Pidin jonkun verran

Pidin paljon

Olisin toivonut koko päivän lasten läsnäoloa

Mielestäni oli hyvä, että lapset olivat aamupäivän pois

Minusta oli mukavaa tutustua muiden lasten läheisiin

Muu kommentti, mitä: _____

Mitä pidit glögijuhlasta (ruokailu, piparkakkutalojen valmistus jne.)?

En pitänyt

Pidin jonkun verran

Pidin paljon

Muu kommentti, mitä: _____

Voisitko osallistua uudelleen samankaltaiseen päivään?

Kyllä

En

En osaa sanoa

Muu palaute/parannusehdotuksia: _____

_____

KIITOS VASTAUKSISTA!

Palautelomake Merilinnan läheisille

Ympyröi mielipidettäsi vastaava kommentti, voit ympyröidä myös useita. Lomake on nimetön.

Mitä pidit läheisten osuudesta (kahvittelu, heijastimet, ruokailun valmistelu jne.)?

En pitänyt

Pidin jonkun verran

Pidin paljon

Olisin toivonut koko päivän lasten läsnäoloa

Mielestäni oli hyvä, että lapset olivat aamupäivän pois

Minusta oli mukavaa tutustua muiden lasten läheisiin

Muu kommentti, mitä: _____

Voisitko osallistua uudelleen samankaltaiseen päivään?

Kyllä

En

En osaa sanoa

Muu palaute/parannusehdotuksia:

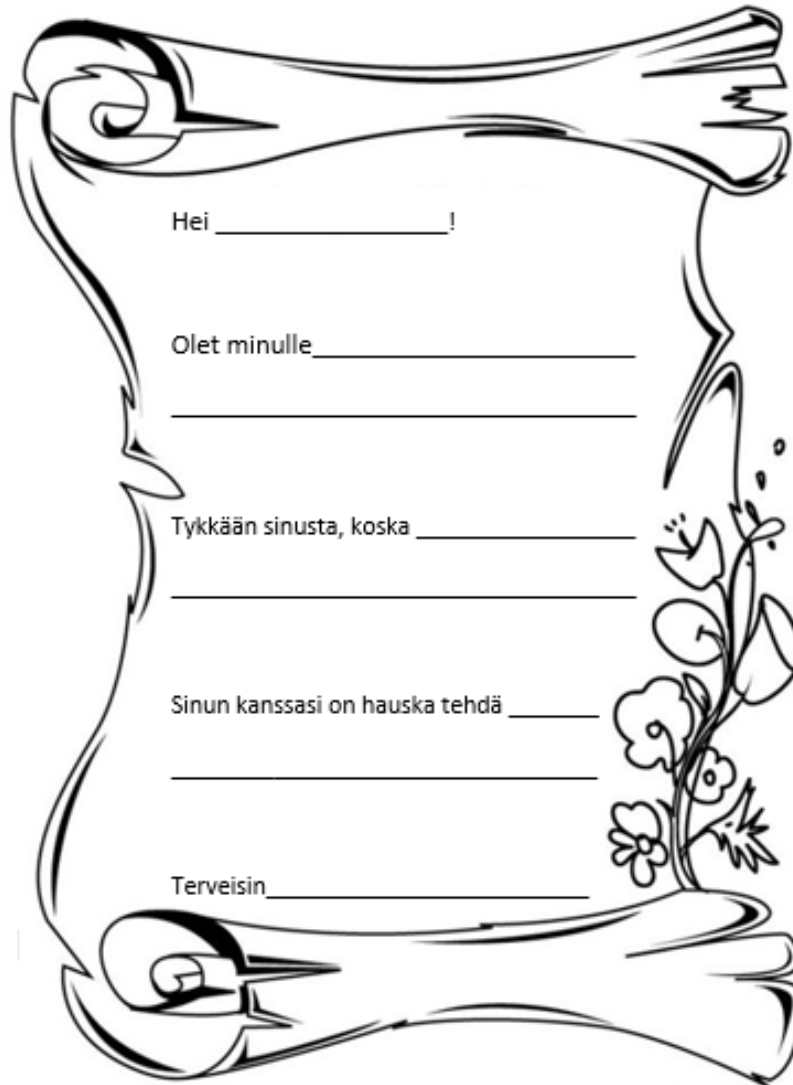
_____

_____

_____

KIITOS VASTAUKSISTA!

Kirjepohja

Hei _____!

Olet minulle _____
_____

Tykkään sinusta, koska _____
_____

Sinun kanssasi on hauska tehdä _____
_____

Terveisin _____

Palautekyselyn tulokset

Kysymys 1. (Molemmissa lomakkeissa) **Mitä pidit läheisten osuudesta (kahvittelu, heijastimet, ruokailun valmistelu jne.)?**

En pitänyt	0 kpl
Pidin jonkun verran	1 kpl
Pidin paljon	10 kpl
Olisin toivonut koko päivän lasten läsnäoloa	3 kpl
Mielestäni oli hyvä, että lapset olivat aamupäivän pois	2 kpl
Minusta oli mukava tutustua muiden lasten läheisiin	4kpl
Muu kommentti, mitä:	1 kpl

”Olisin toivonut myös lapseni pääsevän mukaan.” (Lapsen nimi jätetty pois)

Kysymys 2. (Myllylinnan lomakkeissa) **Mitä pidit glögijuhlasta (ruokailu, piparkakkutalojen valmistus jne.)?**

En pitänyt	0 kpl
Pidin jonkun verran	1 kpl
Pidin paljon	5 kpl
Muu kommentti, mitä:	0 kpl

Kysymys 3. (Molemmissa lomakkeissa) **Voisitko osallistua uudelleen samankaltaiseen päivään?**

Kyllä	11 kpl
Ei	0 kpl
En osaa sanoa	0kpl

Kysymys 4. (Molemmissa lomakkeissa) **Muu palaute/ parannusehdotuksia:**

4 kpl:

"Musiikki"

"Vanhempien ja muiden läheisten yhteys ja vuorovaikutus olisi positiivista."

"Yhteisöpäivät lisäävät yhteisöllisyyttä ja toivottavasti se näkyy myös lasten arjessa. Kiitos ja hyvää Joulun odotusta!"

"Mukavaa oli eikä tule mieleeni mitään parannusehdotuksia tapaamiselle. Askartelu oli mukavaa kun sai tehdä lapsille heijastimet."

TOIVEET TULEVASTA YHTEISTYÖSTÄ:

Minkälaista yhteistyötä toivot Myllylinnan/ Merilinnan kanssa?

"Retki + grillausta"

"Lauletaan karaokea"

"Grillataan lapsien kaa metsässä"

"Mennää mettää"

"Enemmän yhteisiä saariretkiä. Kalastaminen luonnollisesti kuuluu asiaan."

"Yhteisöpäivä on hyvä idea. Jouluaikana esim. soihtukulkue. Pari kertaa vuodessa yhteistapaaminen vanhempien kanssa koko yhteisön kanssa -> ihmiset tulee tutuksi toisilleen."

"Kokkausta"

"Yhteistyö on varsin hyvällä mallilla ja parannettavaa on vaikea keksiä. Yhteiset juhlat ja retket piristävät arjen keskellä. Vanhempien osallistaminen ja luottaminen osaamiseen tekisi varmaan kaikille hyvää."

Blogiteksti

Merilinnan ja Myllylinnan yhteinen toimintapäivä

Joulukuussa 2016 järjestettiin Merilinnan ja Myllylinnan pienryhmäkotien yhteinen toimintapäivä lapsille ja heidän läheisilleen. Päivä järjestettiin Myllylinnan yksikössä lauantaina 3.12.2016 ja se oli osa sosionomiopiskelijoiden toiminnallista opinnäytetyötä. Päivään kutsuttiin lasten vanhempia, isovanhempia sekä muita sukulaisia ja lapselle tärkeitä aikuisia.

Aamupäivä aloitettiin kahvitelulla aikuisten kesken ja tutustuttiin toisiin läheisiin ja ohjaajiin. Lisäksi läheiset tekivät lapsille muistoksi talven pimeällä turvaa tuovia heijastimia sekä kirjoittivat pienen kirjeen heille. Läheiset pääsivät myös tekemään herkullisia joulutorttuja, joita syötiin iltapäivällä yhdessä lasten kanssa.

Lapset olivat viettämässä aamupäivää muualla ja saapuivat Myllylinna puolelta päivin. Lapset ja läheiset söivät yhdessä riisipuuroa ja tämän jälkeen oli aikaa yhdessäololle. Merilinnan väki siirtyi ruokailun jälkeen omaan yksikköön leipomaan pipareita ja viettämään mukavaa aikaa yhdessä. Myllylinnassa vietettiin jo perinteeksi muodostunutta glögijuhlaa ja tehtiin piparkakkutaloja. Glögijuhlissa herkuteltiin jouluisilla leivonnaisilla ja vietettiin yhteistä aikaa rennosti jutustellen.

Päivä onnistui erittäin hyvin ja paikalle saapui ilahduttavan paljon porukkaa, yhteensä 20 lapsille tärkeää läheistä. Toimintapäivässä kerättiin palautetta päivän toteutuksesta ja läheisiltäkin saatiin erinomaista palautetta. Suurin osa läheisistä piti aamupäivän toiminnallista tekemistä sekä tutustumista ohjaajiin ja muihin läheisiin mukavana.

Läheisiltä kysyttiin päivän aikana myös toiveita tulevaisuuden yhteistyöstä pienryhmäkotien kanssa. Läheiset toivatkin mukavasti esille toiveitaan. He toivoivat yhteistä toimintaa lastenkodin ympäristön ulkopuolella, kuten metsäretkiä, kalastusta ja grillaamista. Lisäksi toivottiin lisää yhteisiä juhlia ja päiviä, jolloin voisi tavata muiden lasten läheisiä ja tutustua heihin. Toiveista kävi myös ilmi, että vanhempia ja muita läheisiä osallistavaa toimintaa toivotaan jatkossakin. Tulevaisuuden toimintaa ollaankin jo suunnittelemassa läheisten toiveiden perusteella! ☺

Jenny Haapoja ja Essi Rantalampi

Sosionomi (AMK)